

ԱՐԱՄ ՄԻՄՈՆՅԱՆ
ԿԵՆՍԱԿԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

**ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНСТИТУТ АРМЕНОВЕДЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ
БИБЛИОТЕКА ИМ. САРКИСА И МАРИ ИЗМИРЛЯНОВ**

**YEREVAN STATE UNIVERSITY
INSTITUTE OF ARMENIAN STUDIES
SARKIS AND MARIE IZMIRLIAN LIBRARY**

**АРАМ СИМОНЯН
БИОБИБЛИОГРАФИЯ**

**ARAM SIMONYAN
BIOBIBLIOGRAPHY**

**ИЗДАТЕЛЬСТВО ЕГУ
YSU PRESS
ЕРЕВАН - 2024 - YEREVAN**

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ
Ս. ԵՎ Ս. ԻԶՄԻՐԼՅԱՆՆԵՐԻ ԱՆՎ. ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԱՐԱՄ ՍԻՄՈՆՅԱՆ
ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
2024

ՀՏԴ 012:929:94

ԳՄԴ 91.9:63

Ս 504

Կազմողներ՝

Ալիկ Ղարիբյան, Վարուժան Պողոսյան,
Հասմիկ Հայրապետյան

Составители:

Алик Гарибян, Варужан Погосян,
Асмик Айрапетян

Compilers:

Alik Gharibyan, Varuzhan Poghosyan,
Hasmik Hayrapetyan

Ս 504 Արամ Սիմոնյան (կենսամատենագիտություն) / Կազմ.՝
Ա. Ա. Ղարիբյան, Վ. Ա. Պողոսյան, Հ. Գ. Հայրապետյան. -
Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2024. - 104 էջ:

Պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Ա. Հ. Սիմոնյանի կենսամատենագիտության առաջին բաժնում անդրադարձ է կատարվում գիտնականի կյանքին ու գործունեությանը: Երկրորդ բաժինը բովանդակում է Ա. Սիմոնյանի տպագիր աշխատությունների մատենագիտության ժամանակագրական ցանկը:

Մատենագիտությունը կարող է օգտակար լինել պատմաբաններին ու ընթերցող լայն հանրությանը:

ՀՏԴ 012:929:94

ԳՄԴ 91.9:63

ISBN 978-5-8084-2667-2

<https://doi.org/10.46991/YSUPH/9785808426672>

© ԵՊՀ հրատ., 2024

© ԵՊՀ Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտ, 2024

© ԵՊՀ Ս. և Մ. Իզմիրլյանների անվ. գրադարան, 2024

Նախաբան

Պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Ա. Ն. Սիմոնյանի կենսամատենագիտությունը բաղկացած է երկու հիմնական բաժիններից:

Առաջինում զետեղված են գիտնականի կյանքն ու գործունեությունն ուրվագծող կենսագրական համառոտ ակնարկ, քաղվածքներ նրա մասին և նրա հեղինակությամբ հրատարակված տարբեր նյութերից:

Երկրորդ բաժինը Ա. Սիմոնյանի տպագիր աշխատությունների մատենագիտական նկարագրության ժամանակագրական ցանկն է, որը կազմված է ըստ Հայաստանի գրադարանային համակարգում գործող չափանիշների: Մատենագիտությունն ունի առանձին ենթաբաժիններ, որոնցում խմբավորված են Ա. Սիմոնյանի մենագրություններն ու համահեղինակային աշխատանքները, ժողովածուներում և գրքերում ընդգրկված գիտական հոդվածները, զեկուցումներն ու զեկուցման դրույթները, խմբագրած աշխատանքները և պարբերականներում հրապարակված՝ նրա հեղինակությամբ և նրա մասին նյութերը:

Այլ լեզուներով հրատարակված նյութերի խորագրերը թարգմանված են հայերեն, իսկ այն նյութերը, որոնք բնագրերում ունեն անգլերեն կամ ռուսերեն թարգմանված վերնագրեր կամ ամփոփումներ, ներկայացված են նաև այդ լեզուներով:

Կենսամատենագիտությունն ունի նաև պատմաբանի կյանքի և գործունեության հիմնական տարեթվերի, անձնանունների, տեղանունների, հապավումների ու պարբերականների ցանկեր, որոնց թվանշային հղումները համապատաս-

խանում են մատենագիտական նկարագրությունների համարակալմանը:

Մատենագիտության մեջ չեն ընդգրկվել էլեկտրոնային թերթերի հրապարակումները, ինչպես նաև մամուլում առկա այնպիսի նյութեր (հոդված, հարցազրույց և այլն), որոնք վերաբերում են գիտնականի՝ հասարակական կյանքում դրսևորած քաղաքացիական ակտիվությանը:

ԱՐԱՄ ՀՐԱԶԻԿԻ ՄԻՄՈՆՅԱՆ
Պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ
(12.04.1955 – 08.06.2022)

Կյանքի և գործունեության հիմնական տարեթվերը

1955	Ծնվել է ապրիլի 12-ին Գորիս քաղաքում
1962-1972	Երևանի թիվ 19 միջնակարգ դպրոցի աշակերտ
1972-1977	ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետի ուսանող
1977-1981	ԽՍՀՄ ԳԱ ԽՍՀՄ պատմության ինստիտուտի ասպիրանտ
1981-1985	ՀԽՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի գիտաշխատող
1983	Պաշտպանել է թեկնածուական ատենախոսություն
1986-2000	ԵՊՀ ԽՍՀՄ պատմության ամբիոնի ասիստենտ, այնուհետև՝ Հայոց պատմության ամբիոնի դոցենտ
1993-1995	ԵՊՀ գիտական քարտուղար
1995-2000	ԵՊՀ ուսումնական վարչության պետ
2000	Պաշտպանել է դոկտորական ատենախոսություն
2000-2006	ԵՊՀ ուսումնական աշխատանքների գծով պրոռեկտոր
2005	Ստացել է պրոֆեսորի կոչում
2006	Ընտրվել է ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ
2006-2019	ԵՊՀ ռեկտոր
2008-2022	ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրեն
2009	Պարգևատրվել է «Մովսես Խորենացի» մեդալով
2011	Արժանացել է Ղազախստանի պետական պարգևի՝ «Ղազախստանի անկախության 20-ամյակ» մեդալի
2012	Արժանացել է «Սանկտ Պետերբուրգի պետական համալսարանի պատվավոր դոկտորի» կոչման

- 2014-2022** Իր հիմնադրած ԵՊՀ «Հայագիտության հարցեր» հանդեսի գլխավոր խմբագիր
- 2014** Արժանացել է «ՀՀ գիտության վաստակավոր գործչի» կոչման
- 2014** Արժանացել է Թուրքմենստանի պետական պարգևով՝ «Մահթումկուլի Ֆրազի» մեդալով
- 2016** Պարգևատրվել է «Վաչագան Բարեպաշտ» մեդալով
- 2022** Վախճանվել է հունիսի 8-ին Երևանում

АРАМ ГРАЧИКОВИЧ СИМОНЯН
Доктор исторических наук, профессор,
член корреспондент НАН РА
(12.04.1955 – 08.06.2022)

Основные даты жизни и деятельности

- 1955** Родился 12 апреля в городе Горис
- 1962-1972** Учащийся средней школы № 19 Еревана
- 1972-1977** Студент исторического факультета ЕГУ
- 1977-1981** Аспирант Института истории СССР АН СССР
- 1981-1985** Научный сотрудник Института истории АН АрмССР
- 1983** Защитил кандидатскую диссертацию
- 1986-2000** Ассистент кафедры истории СССР, затем доцент кафедры армянской истории ЕГУ
- 1993-1995** Ученый секретарь ЕГУ
- 1995-2000** Начальник отдела образования ЕГУ
- 2000** Защитил докторскую диссертацию
- 2000-2006** Проректор по учебной части ЕГУ
- 2005** Получил звание профессора
- 2006** Избран член корреспондентом НАН РА

2006-2019	Ректор ЕГУ
2008-2022	Директор Института арменоведческих исследований ЕГУ
2009	Был награжден медалью «Мовсес Хоренаци»
2011	Был удостоен награды государственной премией Казахстана – медалью «20-летие независимости Казахстана»
2012	Был удостоен звания почетного доктора Санкт-Петербургского государственного университета
2014-2022	Главный редактор основанный им журнала «Арменоведческие вопросы» ЕГУ
2014	Был удостоен звания заслуженного деятеля науки Республики Армения
2014	Был награжден Государственной наградой Туркменистана - медалью «Махтумкули Фрагги»
2016	Был награжден медалью «Вачаган Благочестивый»
2022	Скончался 8-го июня в Ереване

ARAM HRACHIK SIMONYAN

**Doctor of History, Professor, NAS RA Associate Member
(12.04.1955 – 08.06.2022)**

Life and Activity Key Dates

1955	Born on April 12 in the city of Goris
1962-1972	Student at secondary school № 19 in Yerevan
1972-1977	Student at YSU Faculty of History
1977-1981	Moscow Institute of History of USSR Academy of Sciences of USSR, postgraduate studies
1981-1985	Researcher at the Institute of History of ASSR Academy of Sciences

1983	Defended PhD thesis
1986-2000	Assistant Professor at the Chair of USSR History of YSU, later Associate Professor at the Chair of Armenian History
1993-1995	YSU Scientific Secretary
1995-2000	Head of YSU Educational Administration
2000	Defended doctoral thesis
2000-2006	Vice-Rector for Academic Affairs of YSU
2005	Received professor's degree
2006	Was elected Corresponding Member of NAS RA
2006-2019	Rector of YSU
2008-2022	Director of Institute for Armenian Studies of YSU
2009	Was awarded the "Movses Khorenatsi" medal
2011	Was awarded the State Award of Kazakhstan - the medal "20 th Anniversary of Independence of Kazakhstan"
2012	Was awarded the title of Honorary Doctor of St. Petersburg State University
2014-2022	Editor-in-chief of the journal "Issues of Armenian Studies" of YSU, founded by him
2014	Was awarded the title of Honored Worker of Science of the Republic of Armenia
2014	Was awarded the State Award of Turkmenistan - the "Magtymguly Pyragy" medal
2016	Was awarded the "Vachagan the Pious" medal
2022	Died on June 8 in Yerevan

ԱՐԱՄ ՀՐԱՉԻԿԻ ՍԻՄՈՆՅԱՆԻ
ԿՅԱՆՔԸ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԲՆՈՒԹԱԳՐՈՂ ԷՋԵՐ

(Կենսագրական ակնարկ, քաղվածքներ հրապարակումներից)

**ՄԵԾԱՎԱՍՏԱԿ ՀԱՅԱԳԵՏ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆԸ
(Կենսագրական ակնարկ)**

Արամ Հրաչիկի Սիմոնյանը ծնվել է Գորիս քաղաքում 1955 թ. ապրիլի 12-ին: 1962 թ. նրա ընտանիքը տեղափոխվել է Երևան: 1962-1972 թթ. նա ուսանել է թիվ 19 միջնակարգ դպրոցում, այնուհետև՝ 1972-1977 թթ., Երևանի պետական համալսարանի (ԵՊՀ) պատմության ֆակուլտետում: 1977-1981 թթ. գիտական ուսումնառությունը շարունակել է Մոսկվայում՝ ԽՍՀՄ գիտությունների ակադեմիայի ԽՍՀՄ պատմության ինստիտուտի ասպիրանտուրայում, որն ավարտելուց հետո վերադարձել է Երևան և 1981-1985 թթ. աշխատանքի անցել ՀԽՍՀ գիտությունների ակադեմիայի պատմության ինստիտուտում նախ որպես կրտսեր գիտաշխատող, այնուհետև՝ գիտաշխատող: 1983 թ. պաշտպանել է թեկնածուական ատենախոսություն՝ «Անդրկովկասի պրոլետարիատի թվաքանակը, կազմը և վիճակը XIX դ. վերջին-XX դ. սկզբին» թեմայով:

1986 թվականից Ա. Սիմոնյանն աշխատանքի է տեղափոխվել Երևանի պետական համալսարան, ուր մինչև 2000 թվականը եղել է ԽՍՀՄ պատմության (հետագայում՝ Հայոց պատմության) ամբիոնի ասիստենտ, այնուհետև՝ դոցենտ: Միաժամանակ 1993-1995 թթ. աշխատել է որպես ԵՊՀ գիտական քարտուղար, իսկ 1995-2000 թթ. ԵՊՀ ուսումնական վարչության պետ: 2000 թ. պաշտպանել է դոկտորական ատենախոսություն՝ «Զանգեզուրի գոյամարտը (1920 թ. մայիս-1921 թ. հուլիս)» թեմայով: 2000-2006 թթ. եղել է ԵՊՀ ուսումնական աշխատանքների գծով պրոռեկտոր, 2006 թ. մայիսին ընտրվել ռեկտոր, իսկ 2011 թ. մայիսին՝ վերընտրվել այդ պաշտոնում: 2005 թ. Ա. Հ. Սիմոնյանն ստացել է պրոֆեսորի կոչում, 2006 թ. ընտրվել ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի թղթակից անդամ: 2008 թ. հուլիսի 10-ից պատմագետը նաև ԵՊՀ-ում իր հիմնադրած Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրենն էր: Նշենք նաև, որ 1998 թ. նա անդամակցել է Հայաստանի հանրապետական կուսակցությանը:

Ա. Չ. Միմոնյանը հեղինակ է 100-ից ավելի գիտական աշխատանքների, որոնցից հինգը մենագրություններ են: Նրա գիտական հետազոտությունները վերաբերում են հայ ժողովրդի՝ XIX դարի երկրորդ կեսի և XX դարասկզբի պատմության հիմնահարցերին, մասնավորապես պատմական վիճակագրությանը, արդյունաբերական կապիտալի, ինչպես նաև Արցախի և 1917-1921 թթ. պատմության խնդիրներին: Նրա ղեկավարությամբ պաշտպանվել է 10 թեկնածուական ատենախոսություն:

Իր գիտական աշխատանքներում Ա. Միմոնյանն անդրադարձել է Արևելյան Հայաստանի տնտեսական պատմությանը: 1988 թ. տպագրված «Արևելյան Հայաստանի պրոլետարիատի պատմություն» գրքում (համահեղինակներ՝ Ա. Ա. Համբարյան, Դ. Ա. Մուրադյան), օգտագործելով ԽՍՀՄ տարբեր քաղաքների (Երևան, Մոսկվա, Թբիլիսի) արխիվային հարուստ նյութեր, Ա. Միմոնյանը պատմագիտական գրականության քննական վերլուծությամբ լուսաբանել է Արևելյան Հայաստանի տնտեսության զարգացումը, որն ընթանում էր տնայնագործական արտադրության արդյունաբերականացմամբ ու ապրանքայնացմամբ: Ըստ նրա՝ նշված գործոնների հետևանքով էապես փոփոխության են ենթարկվել ներքին շուկայի բնույթն ու ծավալները, ստեղծվել են արդյունաբերական նոր ձեռնարկություններ, և նորովի տեղաբաշխվել են հները: Ա. Միմոնյանը ցույց է տվել արևելահայ պրոլետարիատի ձևավորման և տեղաբաշխման ընդհանուր պատկերը, ներկայացրել XIX-XX դդ. Արևելյան Հայաստանի բնակչության սոցիալական կառուցվածքը, ինչպես նաև պրոլետարիատի տեղն ու դերը:

1995 թ. «Рабочие Закавказья в общероссийском рынке наемного труда в конце XIX–начале XX вв. (историко-статистический анализ)» («Անդրկովկասի բանվորները համառուսաստանյան վարձու աշխատաշուկայում XIX դ. վերջին-XX դ. սկզբին (պատմավիճակագրական վերլուծություն)») մենագրությամբ Ա. Չ. Միմոնյանը (նաև Ա. Ա. Համբարյանը) Հայաստանում սկզբնավորել է պատմագիտության մեջ հետազոտության մաթեմատիկական մեթոդի կիրառումը: Պատմաբանը պատմավիճակագրական վերլուծության է ենթարկել Անդրկովկասում ու Արևելյան Հայաստանում բնակչության տեղա-

բաշխումը, շարժը, դասային ու դասակարգային կառուցվածքը, կրթական մակարդակը, զբաղվածությունը, ինքնագործ ու վարձու աշխատողների թվաքանակը, արդյունաբերության ճյուղային կառուցվածքը, դասերից ու դասակարգերից յուրաքանչյուրի տեսակարար կշիռը, ըստ այդմ՝ ներկայացրել համառուսաստանյան շուկայում Անդրկովկասի, մասնավորապես Արևելյան Հայաստանի բանվորների տեղն ու դերը:

ԽՍՀՄ փլուզումից հետո նորանկախ Հայաստանի պատմաբանների համար հրատապ խնդիր էր դարձել նախկինում արգելափակված թեմաների ուսումնասիրությունը: Ըստ այդմ՝ կարևոր էր նորագույն պատմության ամենաբախտորոշ ժամանակահատվածում, այն է՝ 1917-1921 թթ. տեղի ունեցած իրադարձությունների, հատկապես հայ ժողովրդի մղած հերոսական պայքարի պատմության գիտական անկողմնակալ ու անաչառ լուսաբանումը:

Գիտական գործունեության երկրորդ փուլում Ա. Միմոնյանն առաջիններից է ձեռնամուխ եղել նշված թեմայի ուսումնասիրությանը: 2000 թ. նա գիտական հանրության դատին է ներկայացրել «Զանգեզուրի գոյամարտը (1920-1921 թթ.)» ծավալուն մենագրությունը, որն արժանացել է մասնագետների բարձր գնահատականին: Արխիվային հարուստ փաստաթղթերի, ուսումնասիրվող ժամանակաշրջանի պարբերական մամուլի հրապարակումների, պատմական իրադարձությունների մասնակիցների հուշերի և ինքնակենսագրականների, ինչպես նաև առկա գիտական գրականության մանրագնին հետազոտության ու անաչառ վերլուծության հիման վրա նա քայլ առ քայլ հետևել է Զանգեզուրի հերոսամարտի արագափոխ ընթացքին: Պատմաբանն այն բաժանել է չորս տարբեր փուլերի՝ հիմք ընդունելով դրանցից յուրաքանչյուրի ժամանակ երկրամասի առջև ծառայած հիմնախնդիրները, դրանց լուծման համար ձեռնարկված միջոցառումներն ու ձեռք բերված արդյունքները: Առաջին փուլը, որն ընդգրկում է 1920 թ. հուլիսի 5-ից մինչև հոկտեմբերի 10-ն ընկած ժամանակահատվածը, սկսվում է կարմիր բանակի կողմից Զանգեզուրի գրավմամբ և ավարտվում հակաբոլշևիկյան ապստամբությամբ, երկրորդ փուլը՝ նույն թվականի հոկտեմբերի 10-ից մինչև նոյեմբերի վերջը՝ նշանավորվելով Զանգե-

գուրի գինյալների պայքարի միջոցով գավառից ադրբեջանա-խորհրդային զորքերի դուրսնղմամբ: Երրորդ փուլում՝ 1920 թ. դեկտեմբերից 1921 թ. մարտն ընկած ժամանակահատվածում, երկրամասի ղեկավարությունն ու բնակչությունը հիմնականում զբաղվում էին պատերազմի հետևանքով աղետալի վնասներ կրած ներքին կյանքի կարգավորման և պաշտպանության ամրապնդման խնդիրներով: Չորրորդ փուլը, որն ընդգրկում է 1921 թ. մարտից մինչև նույն թվականի հուլիսի 12-ը, առանձնանում էր այն իրողությամբ, որ փետրվարյան հակախորհրդային ապստամբության պարտության հետևանքով Երևանից և Արարատյան դաշտավայրից հազարավոր վտարանդիներ եկել էին Ջանգեզուր և այնտեղ առաջացնելով հուսալքության, խուճապի ու պարտվողականության տրամադրություններ՝ ավելի էին վատթարացրել գավառում տիրող ծանր իրավիճակը: Ահա հենց այս պայմաններում է ավարտվել Ջանգեզուրի գոյամարտը, քանզի հուլիսի 12-ին Ջանգեզուրը անվերապահորեն հռչակվեց Խորհրդային Հայաստանի անբաժան մաս: Այս տարածքում երկրորդ անգամ հաստատվեց խորհրդային կարգը, որն ունեցել է անհամեմատ ավելի երկարատև գոյություն:

Ա. Միմոնյանի մյուս կարևոր գիտական աշխատությունը «Ջանգեզուրի գոյամարտը 1920-1921 թթ.» մենագրության 2017 թ. լրամշակված վերահրատարակությունն է՝ «Ջանգեզուրի գոյապայքարը 1917-1920 թթ.» վերնագրով: Հեղինակը նախ ներկայացնում է երկրամասի ամբողջական պատմությունը՝ Ջանգեզուրում և Նախիջևանում թուրք-թաթարական նվաճողների դեմ զորավար Անդրանիկի ղեկավարությամբ մղված կռիվները, այնուհետև՝ նրան փոխարինած Գարեգին Նժդեհի գլխավորած պայքարը մինչև 1920 թ. համագանգեզուրյան առաջին համագումարը՝ զուգահեռաբար անդրադառնալով նաև նույն ժամանակահատվածում Արցախում ընթացող համանման իրադարձություններին:

Ա. Միմոնյանը վերլուծաբար մեկնաբանում է Արցախ ներխուժումից Անդրանիկի հրաժարվելու փաստը, լուսաբանում Արցախն Ադրբեջանին բռնակցելու գործում Կովկասյան բյուրոյի դրսևորած բացահայտ կամայականությունը և այդ որոշման ահավոր ծանր ազդեցությունը երկրամասի բնակչության հետագա ճակատագրի վրա,

ինչպես նաև հանուն ազատության ու անկախության արցախահայության մղած պայքարը, որը XX դարի վերջին պսակվեց հաջողությամբ: Միննույն հիմնախնդիրները ժամանակագրական փոքրինչ լայն կտրվածքով նա լուսաբանել է նաև նույն թվականին հրատարակած «Ձանգեգուրի գոյամարտը 1917-1921 թթ.» մենագրությունում:

Արցախը, արցախյան հիմնահարցն ու արցախահայությունը միշտ գտնվել են Ա. Միմոնյանի ուշադրության կենտրոնում: Այդ մասին են վկայում հետագայում նրա բազմաթիվ այցելություններն Արցախ, տեղի համալսարանի հետ տարբեր ձևաչափերով սերտ համագործակցությունը, Ստեփանակերտում «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն. անցյալը, ներկան և ապագան» միջազգային գիտաժողովի (2006 թ. հունիսի 21-24) նախաձեռնումն ու անցկացումը, Արցախի տարբեր հատվածներում ավանդական դարձած ծառատունկի կազմակերպումը:

Ա. Միմոնյանի՝ Արցախին և արցախահայությանը սատարելու դիրքորոշումը դրսևորվել է նաև Արցախյան քառօրյա և 44-օրյա պատերազմների ընթացքում: Մինչ այդ նա իր գործընկերներ Ա. Ղարիբյանի և Է. Բաբայանի հետ 2011 թ. հրատարակել է «Արцах-Карабах. Библиография на русском языке (1988-2010 гг.)» («Արցախ-Ղարաբաղ: Ռուսալեզու մատենագիտություն (1988-2010 թթ.)») ժողովածուն:

Մեծ է Ա. Միմոնյանի վաստակը ոչ միայն հայոց պատմության գիտական ուսումնասիրության ու լուսաբանման, այլև ձեռք բերված արդյունքների հանրայնացման ասպարեզում: Այդ ամենը նա արել է թե՛ բազմամյա դասախոսական գործունեությամբ, թե՛ հանրապետական և միջազգային ամենատարբեր գիտաժողովներում (Երևան, Մոսկվա, Նյու Յորք, Լոնդոն, Բեռլին, Մադրիդ, Բրյուսել, Հռոմ, Փարիզ, Թեհրան և այլուր) հանդես եկած հետաքրքիր զեկուցումներով և թե՛ գործուն մասնակցությամբ դպրոցական ու բուհական դասագրքերի, ինչպես նաև ուսումնական ձեռնարկների պատրաստման գործընթացին:

Արարողակարգային ընդունելությունների ժամանակ Ա. Միմոնյանի ցուցաբերած գիտելիքներն ու հմտությունները լավագույն

տպավորություն են թողել օտարերկրյա բարձրաստիճան պաշտոնյաների վրա՝ մեծ համբավ բերելով մեր երկրին ու ԵՊՀ-ին: Ա. Միմոնյանի հյուրերի թվում եղել են Ռուսաստանի արտաքին գործերի նախարար Սերգեյ Լավրովը, Հունաստանի նախագահ Կարլոս Պապուլիասը, Թուրքմենստանի նախագահ Գուրբանգուլի Բերդիմուհամեդովը, Ուրուգվայի Արևելյան Հանրապետության ներկայացուցիչների պալատի նախագահը, ռուս տիեզերագնաց Ալեքսանդր Բալանդինը և այլք:

2006 թ. ԵՊՀ ռեկտոր ընտրվելուց հետո, Ա. Միմոնյանն անմիջապես ձեռնամուխ է եղել մայր բուհում ուսումնական գործընթացի կազմակերպման բարեփոխմանը. 2007 թ. մագիստրատուրայում, 2008 թ. բակալավրիատում, իսկ 2010 թ. ասպիրանտուրայում ներդրվել է կրեդիտային համակարգ: Սկսած 2007 թվականից՝ համալսարանը ուսանողներին է տրամադրել տպագիր կամ էլեկտրոնային տարբերակով ուսումնառության ուղեցույցը և դասընթացների տեղեկագիրքը, իսկ 2010 թ. բոլոր շրջանավարտներին՝ եվրոպական նուշի դիպլոմի հայերեն ու անգլերեն հավելվածները: Ավելին, կրթական ծրագրերն արդիականացնելու, եվրոպական չափորոշիչներին համապատասխանեցնելու և աշխատաշուկայի ժամանակակից պահանջները բավարարելու նպատակով բակալավրիատում ու մագիստրատուրայում բացվել են մի շարք նոր մասնագիտություններ:

2008 թ. համալսարանի կառավարման համակարգում նա ներդրել է ռազմավարական պլանավորման գործընթացը և 2010-2014 թթ. իրականացրել զարգացման առաջին ռազմավարական ծրագիրը: ԵՊՀ ներքին ապահովման համակարգ ստեղծելու ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցառումների շնորհիվ (որակի ապահովման կենտրոնի, գիտական խորհրդի և ֆակուլտետների գիտական խորհուրդների որակի ապահովման մշտական հանձնաժողովների ստեղծում և այլն) 2012 թ. համալսարանը ներգրավվել է ինստիտուցիոնալ ու ծրագրային հավատարմագրման գործընթացում, իսկ 2015 թ. փետրվարին Հայաստանի Հանրապետության բուհերից առաջինն ու միակն է արժանացել ինստիտուցիոնալ պետական հավատարմագրման՝ վեցամյա ժամկետով: Հարկ է նշել, որ տվյալ

գործընթացին մասնակցում էին եվրոպական փորձագետներն ու Նիդերլանդների հավատարմագրման գործակալությունը:

Մեծ էին Ա. Միմոնյանի՝ ԵՊՀ-ն ժամանակակից հետազոտական համալսարան դարձնելու աշխատանքները: Նրա ղեկավարման տարիներին ԵՊՀ-ում գիտակրթական զարգացմանը զուգահեռ բացվել են մի շարք նոր ստորաբաժանումներ՝ Չինագիտության կենտրոնը, Հայ-հնդկական կենտրոն-ամբիոնը, Ռուսական կենտրոնը: Կրթության բարձր որակի ապահովմանը զուգահեռ նրա ուշադրության առանցքում էր նաև ուսանողների և աշխատակազմի կենսագործունեության համար բարվոք պայմանների ապահովումը: Նրա ղեկավարության օրոք ԵՊՀ բազմաթիվ մասնաշենքերի վերանորոգմանը զուգահեռ ստեղծվել են նաև ժամանակակից սպորտհամալիրը, հյուրատունը, հանրակացարանը:

Ա. Միմոնյանի ռեկտորության տարիներին էական փոփոխություններ են տեղի ունեցել նաև համալսարանի գիտական կյանքում: Մայր բուհը ոչ միայն դարձել է գիտակրթական առաջնակարգ հաստատություն, այլև հայագիտական կադրերի պատրաստման ու գիտական հետազոտությունների իրականացման առաջատար կազմակերպություն: Հենց նրա նախաձեռնությամբ և անմիջական ղեկավարությամբ են ստեղծվել Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտը, վերջինիս գիտական օրգան «Հայագիտության հարցեր» քառամսյա հանդեսը, Սփյուռքագիտության ամբիոնը, մագիստրոսական կրթության շրջանակում ընդգրկվել են հայագիտական ու ցեղասպանագիտական ծրագրեր, կյանքի են կոչվել մի շարք գիտական նոր կենտրոններ ու ստորաբաժանումներ:

Ա. Միմոնյանի ջանքերով Հայոց մեծ եղեռնի 100-ամյա տարելիցին ընդառաջ ԵՊՀ գրադարանի մուտքի մոտ՝ Չարենցի փողոցի կողմից, հիմնադրվել է Երախտիքի ծառուղին, որի աջ ու ձախ կողմերում տեղադրվել են XX դարասկզբի մեծագույն ողբերգության՝ Հայոց ցեղասպանության կազմակերպումն ու իրականացումը հասարակական լայն շրջանակներում քննադատած, բողոք ու կարեկցանք հայտնած, ինչպես նաև հայության մի սովոր գանգվածին մահվան ճիրաններից փրկած և օգնություն ցուցաբերած օտարազգի հայտնի գործիչների՝ Անատոլ Ֆրանսի, Պիեռ Քիյարի, Յոհաննես

Լեփսիուսի, Արմին Վեզնեթի, Հենրի Մորգենթաուի, Ջեյմս Բրայսի, Ֆրանց Վերֆելի, Յակոբ Կյունցլերի, Կարեն Եպպեի, Ֆրիտյոֆ Նանսենի, Ալմա Յոհանսոնի, Ռաֆայել Լեմկինի կիսանդրիները:

Ա. Միմոնյանը նաև պատվարժան քաղաքացի էր: Ունենալով հայ մարդուն բնորոշ առաքինություններ՝ նա իր ամբողջ կյանքի ընթացքում շրջապատի նկատմամբ դրսևորել է նրբանկատ ու հոգատար վերաբերմունք: Նրա բնավորությանն առանցքային էին հասարակությանը պիտանի լինելու, կենսագործունեության ներդաշնակությունն ձևավորելու յուրահատկությունները: Միաժամանակ առանձնանում էր նաև նրա՝ յուրաքանչյուր անհատի նկատմամբ ներողամիտ ու սրտացավ վերաբերմունքը:

Իր բազմաբեղուն գործունեության ընթացքում Ա. Միմոնյանն արժանացել է «Հայաստանի Հանրապետության գիտության վաստակավոր գործչի», «Սանկտ Պետերբուրգի պետական համալսարանի պատվավոր դոկտորի» կոչումների, «Մովսես Խորենացի», «Վաչագան Բարեպաշտ», «Ղազախստանի անկախության 20-ամյակ» և Թուրքմենստանի «Մահթումկուլի Ֆրագի» մեդալների:

Ա. Միմոնյանը հայ մեծանուն պատմաբան, հասարակական-քաղաքական գործիչ, ակադեմիկոս Հրաչիկ Միմոնյանի (1928-2016) որդին էր, ամուսնացած էր, ուներ երկու դուստր:

Արամ Միմոնյանը մահացել է Երևանում 2022 թ. հունիսի 8-ին՝ 67 տարեկան հասակում:

Ա. Հ. ՄԻՄՈՆՅԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Պատմությունից դասեր քաղելու անհրաժեշտությամբ
(«Զանգեզուրի գոյամարտը 1920-1921 թթ.»)
[Գրախոսություն]

Եղան ժամանակներ, երբ Նժդեհի նման անհատները հայոց պատմության դասագրքերի լուսանցքներում անգամ տեղ չունեին: Այժմ, բարեբախտաբար, պատմության մեջ ճակատագրական դեր ունեցած հերոսները վերադարձվում են ժողովրդին: Վերջին տասնամյակում հայ պատմագրության մեջ հաճախ է անդրադարձ կատարվում Նժդեհի կերպարին: Սակայն իսկական կոթողային մենագրություն է լույս տեսել վերջերս՝ «Զանգեզուրի գոյամարտը (1920-1921 թթ.)» խորհրդանշական խորագրով: Հեղինակն է պատմագիտության դոկտոր Արամ Սիմոնյանը: Աշխատանքը հեղինակի երկար տարիների գիտական պրպտումների հանրագումարն է: Այն տպագրվել է ԵՊՀ և ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գիտական խորհուրդների որոշմամբ:

Աշխատանքի արդիականությունը պայմանավորված է այն իրողությամբ, որ ինչպես 1920-1921 թթ., այնպես էլ արդի ժամանակաշրջանում, Անդրկովկասը նման է եռացող կաթասայի՝ իր մեջ ներառելով վիճահարույց ազգամիջյան հակասությունների կծիկը: Զանգեզուրյան 1920-1921 թթ. գոյամարտը հաջորդել էր ցարիզմի և ժամանակավոր կառավարության տապալմանը և բոլշևիզմի հաղթանակին: Մեր օրերում ևս Զանգեզուր-Արցախ երկրամասի հայության պայքարը ադրբեջանական զավթիչների դեմ հաջորդեց ԽՍՀՄ թուլացմանը և փլուզմանը:

Ուրեմն պատմությունը նորից կրկնվում է: Ա. Միմոնյանի աշխատությունը գրվել է հենց պատմական դասերը մեծապես հաշվի առնելու նպատակադրումով: Հեղինակը գրականության, մամուլի և մեծաթիվ արխիվային փաստաթղթերի ու այլ նյութերի օգնությամբ նորովի թարմ հարցադրումներով բացահայտել է Ջանգեզուրում ազգային հարցի բարդությունը, Ջանգեզուրը Ադրբեջանի կազմում մտցնելու՝ խորհրդային իշխանությունների շահագրգռվածության դրդապատճառները, Հայաստանի կառավարության դիվանագիտական և այլ կարգի ջանքերը գավառը պաշտպանելու համար:

Հատուկ ուշադրությամբ, մանրամասն լուսաբանված են լեռնաշխարհի ներքին կացությունը, դրա շուրջ ստեղծված ռազմաքաղաքական իրադրությունը, 11-րդ կարմիր բանակի գործառնների՝ հայկական գավառ ներխուժելու, դրանց դեմ մղված կռիվների, 1920 թ. վերջերին բոլշևիկյան ուժերին գավառի սահմաններից դուրս մղելու դրամատիկ, հուզախոռով պատմությունը: Հեղինակն անդրադարձել է ՀՀ կառավարության և Ջանգեզուրի իշխանությունների հաճախ ոչ հարթ հարաբերությունների վերլուծությանը, խորհրդային կարգերի հաստատումից հետո Երևանի կենտրոնական և Գորիսի իշխանությունների ջանքերին՝ Ջանգեզուրը Խորհրդային Հայաստանին խաղաղ ճանապարհով միավորելու ուղղությամբ (այս առումով ուսանելի է հատկապես Ալ. Մյասնիկյանի վիթխարի դերը):

Եզրափակիչ՝ 4-րդ գլխում արխիվային նորահայտ փաստաթղթերի ընդգրկմամբ ներկայացված են Լեռնահայաստանի գոյամարտի վերջին փուլի ռդիսականը, Ջանգեզուրից Պարսկաստան գաղթած հայ զանգվածների և մտավորականության տառապանքները, Ալ. Մյասնիկյանի գլխավորած կառավարության ջանքերը՝ վերջիններիս հայրենիք վերադարձնելու ուղղությամբ:

Պետք է ընդգծել, որ հեղինակը հատուկ ուշադրություն է հատկացրել Ջանգեզուրի իշխանությունների և հարևան Իրանի փոխհարաբերությունների, տնտեսական ու ռազմական կապերի լուսաբանմանը՝ ընդամին արժևորելով այն գաղափարը, որ Լեռնահայաստանը հայաթափելու դեպքում Հայաստանը կտրվելու էր հայ ժողովրդի

հանդեպ համակրանք տաձող Պարսկաստանից և պարփակվելու էր թշնամական շրջապատման մեջ:

Աշխատության գլխավոր առանցքը, անշուշտ, 20-րդ դարի հայ ազգային մեծագույն գործիչ Գարեգին Նժդեհի կյանքն ու գործունեությունն է՝ իր կերպարին բնորոշ գծերով, խոհերով, գրվածքներով և ասույթներով: Մեծ հայի գրեթե բոլոր գրվածքներն օգտագործվել են սույն աշխատության մեջ՝ բացի մեկից («Դաշնակցության պանթեոնը»), որը ցարդ չի գտնվել Հայաստանի գրապահոցներում: 1920-1930-ական թվականներին Նժդեհը սփյուռքահայությանը դիմեց հայրենասիրական-դաստիարակչական ուղղվածությամբ բազմաթիվ հոդվածներով, կոչերով և հորդորներով, որոնք, ըստ աշխատության հեղինակի, թեև անմիջականորեն չէին առնչվում Սյունյաց հերոսամարտի պատմությանը, սակայն սնունդ են առել լեռնաշխարհում թշնամու դեմ աննահանջ մարտնչող այդ հերոսական սերնդի տառապանքներից, աննկուն կամքից ու մաքառումներից:

Ընթերցողի դատին նեկայացվող սույն աշխատությունն ունի գիտաճանաչողական և արդիական մեծ նշանակություն: Այն ուշագրավ և սթափ ահագանգ է Հայաստանի Հանրապետության ներկա կառավարողներին, դիվանագետներին, զինվորականներին, ողջ հայ մտավորականությանը՝ անցյալի դառը սխալներն ու վրիպումները նորից չկրկնելու հորդորումով ու հանձնարարականով:

Արմեն Կարապետյան

«Ժամանակ», 2001, 30 հունիսի, էջ 5

Գալիքի հուսալի թիկունք

(«Զանգեզուրի գոյամարտը 1920-1921 թթ.» գրքի մասին)

[Հատվածներ]

...Ստանձնելով լեռնահայաստանյան թեման հիմնովին վերանայելու պարտքն ու մեծագույն պատասխանատվությունը՝ պատմագիտության դոկտոր Արամ Միմոնյանն ընթերցողի սեղանին դրեց

«Ձանգեգուրի գոյամարտը» ստվարածավալ մատենագրությունը: Դա, հիրավի, երևելի երկունք է ոչ միայն գիտական ու հետազոտական առումով, այլ նաև որպես մեր ժամանակներում տառապանքներով իրականացված հրատարակություն: Հաջողության գլխավոր երաշխիքներից մեկն էլ պատմության դաշտի ու կերպարների նկարագրությունն է՝ առանց կուսակցական նախապաշարումների....:

....Ինչպես որ հիմա, ութ տասնամյակ առաջ էլ Անդրկովկասը հիշեցնում էր եռացող կաթաս: Կայանում էին զարհուրելի իրադարձություններ, որոնց հրահրողներն ու մարտավարողները դարձյալ մեծ տերություններն էին: Ինչպես որ հիմա, Ադրբեջանի թիկունքում հայոց հեղված արյան ծովից չոր դուրս եկած Թուրքիան էր, իսկ կողքին՝ Հոկտեմբերյան հեղափոխության դրոշն ամենուր ծածանելու հանած Ռուսաստանը, որի այժմյան իրավահաջորդը դրսևորում է երկդիմի մոտեցումներ, զբաղեցնում հաշտեցնողի դիրք: Դարձյալ խաղաքարտ դարձված Մեդրիի ճակատագիրը, այն պարանոցի, որը կկտրվեր, եթե միասնության չհասնեին անվեհեր զորապետ Նժդեհն ու խորհմաց քաղաքական գործիչ Ալեքսանդր Մյասնիկյանը...: Նույն խնդիրները, նույն թատերգությունը, սակայն տարբեր ժամանակներում ու տարբեր դերակատարներով: Եվ անցյալի ուսանելի դաս, որ ժողովուրդների փոխհարաբերություններում չկան «չեզոք գոտիներ», որ խորացող հակասություններն ու կնճռոտ բոլոր հարցերը սերտորեն առնչվում են միջազգային կյանքին, որն իր շահագրգռությունները մարտնչող կողմերին ներարկում է խոր ընդհատակից՝ մշտապես ընդունելով խաղաղարարի կեցվածք...:

....Լեռնահայաստանի պատերազմը, որն անվանված է նաև գոյամարտ, փրկամարտ, ազատամարտ ու հերոսամարտ, վերահաստատում է այն միտքը, որ դիվանագիտական բարդությունները մշտապես գերազանցում են պատերազմականին...:

....«Ձանգեգուրի գոյամարտը» գրքով անցյալի սպիտակ շատ էջեր են լրացվել. մայր պատմության արժանի պատվանդան է բարձրացվել ժողովրդական զանգվածների խիզախության և նպատակամետ հերոսականության մղող, անզուգական անհատականության, անդրդվելի կամք և վճռականության մարմնավորող զորապետ

Գ. Նժդեհը: Նրա կերպարի վեհությունը լիակատարությամբ պատկերացնելուն կարող է նպաստել Արամ Միմոնյանի նկարագրած պատմական կենսոլորտը, քանզի նրա գրքի ընթերցումից հետո ինքնաբերաբար է թելադրվում հանուն հայ ազգի Գարեգին Նժդեհի հետագա պայքարին, նրա կյանքի շարունակվող ողիսականին իրազեկ լինելու անհրաժեշտությունը, հաղորդակցվելը նյութական վարքաբանության կանոնարկմանը միտված նժդեհական պատգամներին, փիլիսոփայական ըմբռնումներին, մտքի հերկերին, որոնց շնորհիվ մեզանում սկսել է ծավալվել հայ խառնվածքի նժդեհականությունը: Բարեբախտաբար կա մարտից ազատ ժամերին, Խոր Միբիբի մութ ու ցուրտ զնդաններում Լուսավորչի նման չարչարանաց ենթարկված, ցեղակրոնության իր հավատին հավատարիմ Մեծ Հայորդու խտածո ԳԻՐՔ-ԳՐՈՅԸ...

Այսպես է, այո՛, որ անցյալն ու նրա մեծ գործերը դառնում են «գալիքի հուսալի թիկունք»:

Ժաննա Միլիթարյան

«Կրթությունը և գիտությունը Արցախում»,
2004, № 5-6, էջ 250-254

Համալսարանականը՝ Արամ Միմոնյան [Հատվածներ]

Պրոֆեսոր, ԵՊՀ նախկին ռեկտոր, լուսահոգի Արամ Միմոնյանի հետ պատիվ եմ ունեցել շփվել իմ համալսարանական կյանքի տարբեր փուլերում: Նրա գիտական վաստակի, մանկավարժական և վարչական գործունեության մասին գրվել է և դեռ կգրվի...:

Ինչպես իր կենդանության օրոք, այնպես էլ հիմա, վստահորեն պնդում եմ նաև սերունդների համար, Արամ Միմոնյանը մեծ դեր ունի հայկական արևելագիտության զարգացման գործում. չի եղել որևէ հարց, առաջարկ, որը կապված էր թյուրքագիտության, իրանագիտության կամ արաբագիտության զարգացման հետ, որը աջակ-

ցություն չստանար նրա կողմից: Մեր աշխատանքային համագործակցությունը, գրույցները, քննարկումները՝ գիտության զարգացման, սերունդների կրթության տեսլականի հետ կապված, խարսխված էին ազգային և պետական շահերի գիտակցման ու պատկերացումների վրա....:

.....Արամ Սիմոնյանը հանկարծակի հայտարարեց իր հրաժարականի մասին: Կրկին հիշողությանս մեջ մնացել է ԵՊՀ գիտական խորհրդի այդ նիստը, երբ Սիմոնյանը ասաց. «Ինչ ունի սկիզբ, այն ունի և վերջ», և հայտարարելով ռեկտորի պաշտոնից հրաժարվելու իր մտադրության մասին, հեռացավ դահլիճից: Դահլիճը լուռ էր, կիսաշոկային վիճակում համալսարանականների մի մասը չհասցրեց, մի մասը չուզեց, մի մասն էլ զգուշացավ շնորհակալություն ասել ԵՊՀ-ն երկար տարիներ ղեկավարած անձին: Հիմա էլ կարծում եմ, որ ԵՊՀ-ն Արամ Սիմոնյանին մի պարզ, մարդկային շնորհակալություն է պարտք, որը ցավալիորեն չհասցրեց տալ նրա կենդանության օրոք, իսկ հիմա արդեն ուշ է: Այդ շնորհակալության կարիքը Սիմոնյանը չուներ, համալսարանն ուներ

.....Սիմոնյանն այլևս ռեկտոր չէր, ղեկավարում էր ԵՊՀ Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտը, ուներ իր նախկին աշխատասենյակից տասը անգամ փոքր մի սենյակ և սիրով զբաղվում էր գիտությամբ: Նրան արդեն քչերն էին այցելում, իր նախկին «ընկերների», գործընկերների մի մեծ մասը խուսափում էր իր հետ շփվելուց, ինքն այդ մասին գիտեր և խոսում էր, իմ բնութագրմամբ, «Բարձրաշխարհիկ արհամարհանքով», բայց միևնույն ժամանակ կրկին քրիստոնեաբար ներում էր նրանց: Ես հաճախ էի այցելում նրան, աշխատասեղանին գրքեր էին, արխիվային փաստաթղթեր, և նա, ընկղմված դրանց մեջ, կարդում էր, գրում հոդվածներ, գրքեր: Գիտնականի համար երանելի վիճակում էր կարծես, էթե միայն երկիրը չլիներ աղետալի վիճակում: Մեր ամեն հանդիպում ուղեկցվում և ավարտվում էր Հայաստանի այս աղետալի վիճակի մասին մտահոգությունների, մտավորականության մի մեծ մասի հարմարվողական, արգահատելի պահվածքի մասին գրույցներով: Վերջին հիշողությունս կապված է նրա ծննդյան օրվա հետ. 2022 թ. ապրիլի 12-ին

Արամ Միմոնյանի ծննդյան օրն էր, գնացի նրա աշխատասենյակ, մտովի հիշում էի ռեկտորական տարիների այդ օրը, երբ նրա աշխատասենյակում, ընդունարանում և հարակից միջանցքում հերթեր էին ռեկտոր Միմոնյանին շնորհավորելու շտապող մարդկանցից բաղկացած: Այս անգամ նրա փոքրիկ աշխատասենյակում ընդամենը հինգ անձ էր, նրա իրոք հավատարիմ և անբաժան ընկերները...:

...Միմոնյանի անժամանակ կորստով ԵՊՀ-ն զրկվեց իր յուրահատկությունը, իր սուլիդությունը, իր այլ լինելը պայմանավորող կարևոր կերպարներից և գույներից մեկից: Ինչպես հայտնի երգում է ասվում. «Երևանը տուն ու շենք չի, Երևանը մենք ենք», նույնը կարելի է ասել ԵՊՀ-ի մասին. համալսարանը աշխատասենյակ և պաշտոն չէ, համալսարանը մարդիկ են, կերպարներն են, այսինքն՝ իրական համալսարանականները: Արամ Միմոնյանը ահա այդպիսի դասական համալսարանական էր, ում հեռացումը գուժում է Երևանի պետական համալսարանի մի յուրահատուկ և տարբերվող էպիսոպի ավարտ...:

Ռուբեն Մելքոնյան
«Հրապարակ», 2022, հունիսի 9

Ա. Հ. ՄԻՄՈՆՅԱՆԻ ՀԵՂԻՆԱԿԱԾ ՆՅՈՒԹԵՐԻՑ

Զանգեզուրի գոյամարտի հանրագումարը և դասերը

[Հատված]

....Զանգեզուրյան հերոսամարտի դասերը խիստ կարևոր են նաև Հայաստանի Հանրապետության արտաքին քաղաքականության համար: Այդ դասերը հուշում են հետևյալը:

1. Հարևան աղբբեջանական պետությանը առնչվելիս հայկական դիվանագիտությունը պետք է հաշվի առնի այն հանգամանքը, որ այդ երկիրը, ինչ քաղաքական կարգեր էլ իշխեն այնտեղ՝ սոցիալիստական, թե կապիտալիստական, ազատական, թե բռնապետական, միննույն է, առաջին հերթին Զանգեզուրի, ինչպես և Հայաստանի այլ տարածքների նկատմամբ հանդես է գալու տարածքային հավակնություններով և ագրեսիվ նկրտումներով:

2. Թուրքիան, ելնելով թուրք ժողովրդի ցեղային հատկանիշներից, Անդրկովկասում միշտ լինելու է Աղբբեջանի կողքին՝ ընդդեմ Հայաստանի: Ուստի զուր են լինելու դարաբաղյան հակամարտությունը խաղաղ ճանապարհով լուծելու նպատակով Թուրքիային չեզոքության դիրքեր մղելու հայկական կողմի բոլոր ջանքերը: Թուրքիայի հետ Հայաստանի նորմալ հարաբերությունների ստեղծումը պայմանավորված է այնպիսի բարդ խնդիրների նկատմամբ թուրքական կողմի վերաբերմունքով, ինչպիսիք են հայկական ցեղասպանությունը և Հայ Դատը: Իսկ դրանք, որ անբաժան են հայոց պատմությունից և մարդկային պարզ բարոյականությունից, վաղ թե ուշ Հայաստանի իշխանությունների կողմից որդեգրվելու են որպես արտաքին քաղաքականության բաղադրիչներ, որոնք անընդունելի են մնում թուրքերի համար:

3. Իրանի հետ Հայաստանի հարաբերություններն առաջնային են: Պարսիկ և հայ ժողովուրդները միմյանց հետ կապված են հազարամյակների պատմությամբ, մշակութային նմանություններով: Այդ

իրողությունները նպաստավոր հող են ստեղծում երկու ժողովուրդների միջև ամենասերտ հարաբերությունների ստեղծման համար: Հայ-պարսկական հետագա մերձեցման գործընթացին, անշուշտ, կարող է նպաստել զանգեզուրյան գոյամարտի օրերին Սյունիքի պաշտպանների և պարսկական իշխանությունների միջև ստեղծված ջերմ հարաբերությունների ու փոխադարձ աջակցության պատմության լայն լուսաբանումը:

4. 1918-1921 թթ. իրադարձություններն Անդրկովկասում մեկ անգամ ևս փորձաքար եղան հայ-վրացական հարաբերությունների համար: Պարզ դարձավ, որ անկասկած է Հայաստանի համեմատությամբ Ադրբեջանի հետ Վրաստանի հարաբերությունների գերակայությունը: Հայաստանի համար ծանր օրերին Վրաստանը կարող է չեզոք մնալ, չմասնակցել նրա դեմ ուղղված ագրեսիվ գործողություններին, բայց նաև երբեք բացահայտ աջակից չլինել նրա ազգային ձգտումներին: Վրաց-հայկական հարաբերությունները միշտ կմնան երկու ժողովուրդների դարավոր եղբայրության մասին հավաստիացումների ու խոստումների, բայց իրականում առավելագույնը՝ բարիդրացիական հարաբերությունների շրջանակում:

5. Չանգեզուրի 1920-1921 թթ. կռիվներում ագրեսիվ կողմը ռուս-բոլշևիկյանն էր: Չանգեզուրցին պաշտպանում էր իր երկիրը, խորհրդային բանակը ձգտում էր գրավել լեռնաշխարհը և այն հանձնել Ադրբեջանին, մի բան, որը բարեբախտաբար չհաջողվեց: Բայց Հայաստանի արդի ժամանակաշրջանի և ապագայի շահերը շատ կողմերով միահյուսված են Ռուսաստանի շահերին, ավելին. Ռուսաստանը եղել և մնում է Հայաստանի գլխավոր ստրատեգիական դաշնակիցը: Չանգեզուրյան գոյամարտը կրկին հաստատել է այն ճշմարտությունը, որ ազգային շահերի գերակայությունը բացարձակ է բոլոր ժողովուրդների ու պետությունների համար: Այն գերակա է նաև հայ ժողովրդի և հայկական պետականության համար

«Հայկական բանակ»,
2000, № 3 (25), էջ 73-82

**Ինչո՞ւ է հայագիտությունը հայտնվել
անմխիթար վիճակում
[Հատված]**

....Մեր պատմագիտությունը պարտք է ժողովրդին. անհրաժեշտ են ոչ միայն գիտական, այլև գիտահանրամատչելի գրքեր, հետազոտություններ, որոնք դաստիարակչական հզոր նշանակություն կունենան: Այսօր մեր ունեցածի զգալի մասը չի բավարարում միջազգային չափանիշներին՝ ո՛չ տեսական, ո՛չ մեթոդական, ո՛չ փաստագրական առումով: Չափազանց նեղացվել է աղբյուրագիտական բազան, լուրջ խնդիրներ ունենք արխիվային նյութերի առումով: Այսօր ավելի քան համոզված եմ՝ Ադրբեջանի արխիվներում հայկական նյութն ամբողջովին ոչնչացված է: Վրացական աղբյուրներում թե՛ ոչնչացվում է, թե՛ յուրացվում... Ռուսաստանում ապրել, աշխատելը թանկ հաճույք է: Մեծ ծախսեր են պահանջում նաև դրանք պատճենահանել, մեր արխիվներ փոխադրելը: Առաջանում է աղբյուրների սով, որը հնարավորություն չի տալիս կատարել ամբողջական պատմագիտական հետազոտություններ

«Հայոց աշխարհ»,
2007, 24 մարտի, էջ 6

**Համալսարանի՝ իբրև համազգային
կառույցի առաքելությունը
[Հատվածներ]**

....XX դարի փիլիսոփայական միտքը մարդկության մշակութային վերջին զարգացումները մեկնաբանեց իբրև հեռացում համամարդկային արժեքներից: Դրանում մեղսագրվեց նաև կրթությունը, մասնավորապես՝ համալսարանը: XVIII դարից սկսած՝ նրա զարգացումը դիտվեց իբրև նահանջ մարդասիրական սկզբից և հրաժարում մշակութային զարգացման կողմնորոշիչ լինելուց: Համարվեց, որ XX դարում բարձրորակ կադրերի պատրաստման խնդիրը համալսարանում

րանին իրականում պարտադրել է ինստիտուտի կարգավիճակ: Այս ամենի փիլիսոփայական իմաստավորումը սկզբնավորեց նոր շարժում՝ վերադարձ դեպի դասական համալսարանական կրթություն:

Ո՞րն է համալսարանական կրթության **արդիականության գաղտնիքը**: Համալսարանի գաղափարը ներկայացվում է երեք հայեցակետերի անքակտելի միասնության մեջ՝ **գիտելիքի ստեղծում (գիտություն), գիտելիքի հաղորդում (կրթություն) և գիտելիքի տարածում (մշակույթ)**: Ներառելով ողջ գիտությունը՝ բնական և հումանիտար, միատեղելով նրա ավագ և երիտասարդ սերունդներին, պահպանելով գիտելիքի և կյանքի եռթյան կապը՝ համալսարանն ապահովում է ինչպես գիտության՝ իբրև մշակույթի բաղադրիչի առավել բնականոն զարգացումը, այնպես էլ այդ մշակույթը կրողների ձևավորումը: Այսպիսով՝ իբրև կրթությունը, գիտությունը և մշակույթը համադրող եզակի կառույց՝ համալսարանն ապահովում է ինչպես դրանց, այնպես էլ մարդկային զարգացումը:

Ժամանակակից համալսարանի գաղափարը հիմնվում է Վ. Հումբոլդտի հայեցակարգի վրա, որը հիմք է հանդիսացել Օ. Շելլերի, Օրտեգա ի Գասետի և այլոց կողմից համալսարանական կրթության սկզբունքները զարգացնելու համար: Ըստ այդ գաղափարի՝ համալսարանն էլիտար ուսումնական հաստատություն է՝ հիմնված կրթության ու գիտական հետազոտությունների միասնության վրա, և չի հետապնդում շրջանավարտների հետագա գործունեությանն ուղղված նեղ օգտապաշտական նպատակներ: Համալսարանի դարձը իր բուն կոչմանը դրսևորվում է որպես գիտելիքի և ազատության նկատմամբ ժամանակակից մարդու ձգտումների արտացոլում: Այս առումով էլ այն հոգեհարազատ է հային: Անձի համակողմանի զարգացում, համամարդկային արժեքների գերակայություն և հասարակության հումանացում. ահա այս խնդիրներն են պայմանավորում համալսարանական կրթության արդի վերափոխումը և զարգացման ընդհանուր միտումները: Հայ իրականության մեջ համալսարան կոչվող կամ կոչման հավակնող հաստատությունների թվում Երևանի պետական համալսարանը, անշուշտ, միակն էր, որ կարող էր իրագործել դասական համալսարանի գաղափարը՝ դառնալով

ազգային մշակույթի զարգացման կողմնորոշիչը: Հավաստելով հավատարմությունն իր տեսակին՝ իբրև կրթության միջազգային ձևի, համալսարանը, այնուամենայնիվ, փորձեց գնալ իր ճանապարհով: Հայեցակարգային պահանջներից գատ՝ ԵՊՀ կրթական համակարգի վերափոխումը անհրաժեշտ դարձրին նաև այլ գործոններ:

1990-ական թվականների սկզբին անկախացած Հայաստանը վերստին կանգնեց պետականության կերտման խնդրի առջև: Հանրապետությունում քաղաքական, տնտեսական և մշակութային նոր իրադրությունը միանգամայն այլ պահանջներ էր ներկայացնում կրթությանը, ինչն անհրաժեշտ էր դարձնում ոչ միայն պահպանել համալսարանի լավագույն ավանդույթները, այլև ձեռք բերել կրթության նոր որակ: Այդ նոր, ազգային համալսարանի կայացմանն էր ուղղված Հայաստանի Հանրապետության նախագահի 1992 թ. հրամանագիրը՝ ԵՊՀ-ին առանձնաշնորհելով կրթական, գիտական և մշակութային ինքնավար հաստատության կարգավիճակ: Հաջորդ քայլը համալսարանինն էր, և ԵՊՀ-ի ղեկավարությունը նախաձեռնեց նրա վերափոխումը: Մակայն համալսարանի առջև ծառայած էին ներհակ խնդիրներ. մի կողմից անխուսափելի էր դառնում միջազգային կրթական չափանիշների ընդունումը, մարդկության զարգացումը պայմանավորող արժեքների յուրացումը, մյուս կողմից՝ սեփական ավանդույթների պահպանումը և ազգային արժեքների վերագտնումը: Նշված հանգամանքները համալսարանի վերափոխումը դարձնում էին բավական բարդ, համապարփակ և բազմափուլ երևույթ:

Վերափոխման առաջին փուլը (1992-1999), որն ուղղված էր համալսարանի ինքնապահպանմանը և ինքնահաստատմանը, իրագործվում էր բարդ պայմաններում: ԵՊՀ-ի վերափոխման նախաձեռնողները իրագեկ էին, որ կրթությունն ավանդապահ ոլորտ է, նրա զարգացման միտումները յուրաքանչյուր երկրում դրսևորվում են յուրովի: Ուստի ընտրվեց եվրոպական եռաստիճան կրթական համակարգի ոչ թե դասական մոդելը, այլ նորը բխեցվեց հնից՝ կրթության կառուցվածքի հիմնական փոփոխությունը հանգեցնելով նախկին համակարգին ներհատուկ, բայց չկառուցավորված որակների

հատակեցմանը և խորացմանը: 1995/1996 ուսումնական տարվանից ԵՊՀ-ն անցավ կրթական նոր համակարգի: Կրթության երկու կարևորագույն հատկությունները՝ պահպանողականությունը և գալիքին միտվածությունը, դարձան այն երկու սյուները, որոնց վրա սկսեց բարձրանալ վերափոխվող համալսարանը՝ հիմնվելով անցյալի վրա և նայելով ապագային

.....Կրթության եռաստիճան համակարգի և կրեդիտային ուսուցման ներածումը ԵՊՀ համար նշանակում էր ամենից առաջ համալսարանական կրթության համապատասխանեցում միջազգային չափանիշներին: Վերջինիս ենթատեքստը կրթության ազգային բաց համակարգի ստեղծումն էր՝ փոխհաղորդակցվելու այլ մշակույթների ու ժողովուրդների հետ, ինչպես նաև բարենպաստ պայմաններ ապահովելու հայության տարբեր հատվածների հարաբերման համար:

Մեր հայրենակիցները կրթական մակարդակով խիստ անհավասար են, ինչը սերունդների, համայնքների, ինչպես նաև հայության երկու հատվածների օտարացման պատճառ է: Միջազգային լավագույն փորձի յուրացումը համաչափելի կդարձնի մեր գիտելիքները, ապա և կյանքը: Ըստ այդմ, համալսարանի հաղորդակցությունն ընդլայնվում է երկու ուղղությամբ՝ ներազգային ու միջազգային. ընդ որում, փորձ է արվում երկրորդը նպաստավոր դարձնել առաջինի համար

.....Վերափոխումը ձեռնարկելով կրթության իրավական դաշտի բացակայության պայմաններում՝ ԵՊՀ-ն հանձնառեց գործել այնպես, որ համալսարանական կրթության հիմնադրույթները հող նախապատրաստելի բարձրագույն կրթության զարգացման համար առհասարակ: Դրանով սկսվեց ԵՊՀ նպատակային, հետևողական ներդրումը թե՛ «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի մշակման և թե՛ կրթական քաղաքականության ձևավորման մեջ: Այս ուղղությամբ մյուս ձեռքբերումը ազգային արժեքներին հավատարմության հավաստումն էր օրենքում, այդ թվում և ԵՊՀ-ի դերի կարևորումը (հոդված 28)

....Համալսարանական կրթության անհրաժեշտ որակը ակնկալելի է միայն միջնակարգ կրթության պատշաճ զարգացման պարագայում: Ուստի համալսարանը խթանում է դպրոցի հետ կապը մի շարք ուղղություններով՝ դրան նպատակամղելով նորաստեղծ մինչ-համալսարանական կրթության կենտրոնի բազմակողմ գործունեությունը:

Համալսարանի վերափոխման 17-ամյա գործունեության արդյունքները վկայում են, որ ինքնապահպանման և կայուն գործառնական շնորհիվ նախադրյալներ են ստեղծվել նրա առաջընթացի համար: Վերափոխումը փակ համակարգ չէ. նրա գումարելիների թիվն աճում է՝ համալսարանական կրթության հունի մեջ առնելով մշակութային բոլոր բաղադրիչները և այն վերածելով համապետական ու համազգային խնդրի

....Միջազգային բարձրագույն կրթությունը հարուստ է ուսուցման և պատրաստության ձևերով: Այդուհանդերձ, առաջատար երկրներում բնակչությունը բարձրագույն կրթություն է ստանում հիմնականում համալսարանական մասնագիտություններով: Փաստորեն համալսարանական պատրաստություն ունեցողներն են կազմում միջազգային հանրության մտավոր սերունգը, որը լուծում է համերկրային հիմնախնդիրները և ձևավորում համաշխարհային նոր քաղաքակրթությունը: Նման հանձնառությունը մեծ պարտավորություն է դնում համալսարանների կառավարման պատասխանատուների և կրթական քաղաքականություն մշակողների վրա: Այսօր աշխարհում գնահատվում է չորս համալսարանական մոդել:

ա) **Անգլիական համալսարանում** հատուկ ուշադրություն է դարձվում ուսանողի անձի զարգացմանը և բնավորության ձևավորմանը:

բ) **Գերմանական համալսարանին** բնորոշ է գիտական հետազոտությունների գերակայությունը, ընդ որում, դրանց արդյունքները հաջողությամբ օգտագործվում են ուսումնական գործընթացում:

գ) **Ֆրանսիական համալսարանում** հատուկ նշանակություն է տրվում մասնագիտական կողմնորոշմանը: Հաճախ այն անվանում են ուսուցանող մոդել. գիտահետազոտական աշխատանքների գե-

րակշիռ մասը կատարվում է արտահամալսարանական սեկտորից դուրս:

դ) **Ամերիկյան համալսարանը** համարվում է աշխարհում լավագույնը: Այն հայտնի է որպես հետազոտական համալսարան, որը կրթության և գիտության ինտեգրացման ժամանակակից ձև է: Թեև հետազոտական համալսարանը եվրոպական երևույթ է, սակայն աննախադեպ զարգացում է ստացել ԱՄՆ-ում: Ամերիկյան համալսարանների հայեցակարգում լավագույնս միահյուսվել են վաղ միջնադարյան համալսարանների դեմոկրատական ավանդույթները և գերմանական համալսարանների պրագմատիզմը: XXI դարի կեսին ամերիկյան համալսարանները վերածվեցին կրթական, հետազոտական և գիտաարտադրական հզոր համալիրների: Այդ համակարգում աստիճանաբար առանձնացավ հետազոտական համալսարանը՝ որպես տարածաշրջանի զարգացման հզոր գործոն: Այսօր զարգացած երկրների լավագույն համալսարանները վերակողմնորոշվում են դեպի հետազոտական համալսարան: ԵՊՀ-ն անում է ամեն հնարավորը, որ 25 տարի անց միջազգային չափանիշներով լինի գլոբալ հետազոտական համալսարան: Իր հերթին «Համալսարանները XXI դարում» զայցբուրգյան մշտական սեմինարն առաջարկել է համալսարանների դասակարգման նոր՝ եռանկյուն մոդել, ըստ որի՝ համալսարանի զարգացումն ունի երեք ուղղվածություն՝ պետություն (հասարակություն), անձ և շուկա:

Երևանի պետական համալսարան. հայկական համալսարանի մոդել: Վերափոխման շնորհիվ համամարդկային և ազգային մշակութային արժեքների ներածումը, ոչ թե սոսկ մասնագետների, այլ մշակութակիրների պատրաստումը հատուկ պատասխանատվություն է դնում ԵՊՀ-ի վրա՝ այն վերածելով գիտամշակութային զարգացման ազգային կենտրոնի: Եվ հենց սա՝ մշակութայնացումն է դիտվում իբրև ապագա ԵՊՀ հիմնական տարբերիչ գիծ: Մշակութային արժեքների վրա հիմնված համալսարանական կրթությունը սփյուռքահայ երիտասարդությանը կապում է Հայաստանին: Տարբեր մշակույթներ կրող հայազգի (հայաստանցի և սփյուռքահայ) դասախոսների և ուսանողների համատեղ գործունեությունը ակնկալելի

կղարձնի ոչ միայն համալսարանական կրթության նոր որակ, այլև հայության մտքի թռիչք: Հիշենք՝ կիլիկյան ծաղկուն մշակույթը համահայկական ստեղծագործություն էր:

Եվ այսպես՝ երկու՝ միջազգային և ներազգային ուղղությամբ ԵՊՀ-ի հաղորդակցության ընդլայնումը ենթադրում է զարգացման ուրույն ճանապարհ: Ազգային համալսարանում տարամշակույթ հայերի ուսուցման կազմակերպումը միտվելու է նախ՝ հայության ներազգային ինտեգրացմանը՝ ապահովելու նրա թռիչքային զարգացումը, ապա և՝ միջազգային ինտեգրացմանը՝ գրավելու իր պատշաճ տեղը ժողովուրդների ընտանիքում: Առաջարկվող մոդելը յուրատեսակ անդրազգային համալսարան է, բայց, ի տարբերություն համաշխարհային համալսարանի գաղափարի, տարամշակույթ ուսուցումը կազմակերպվում է նույն ազգի ներկայացուցիչների համար՝ մշակութային ընդհանուր հիմքով: Ըստ մեր մոդելի՝ համալսարանների զալքբուրգյան եռանկյունին փոխարկվում է քառանկյան՝ որպես չորրորդ գագաթ առաջարկելով մշակույթը:

Այսպիսով՝ Երևանի պետական համալսարանը միջազգային համալսարանական կրթության զարգացման ընդհանուր հուն է մտնում՝ նրա մեջ բացելով ազգային մշակույթի ակունքները և փորձելով գործառել իբրև նոր՝ մշակութակենտրոն մոդել.....

«Գիտության աշխարհում», 2009, № 4, էջ 28-31

Հայագիտության հիմնախնդիրները և դրանց լուծման ուղիները [Զեկուցում]

Այսօր գլոբալացվող աշխարհը նորանոր խնդիրներ է առաջադրում: Ամենուրեք ծավալվող գիտական ու մշակութային համաշխարհային ընդհանուր զարգացումներում ինտեգրվելուց զատ մեզ համար առաջնայինը շարունակում է մնալ ազգապահպանումը: Այս համատեքստում ռազմավարական մեծ նշանակություն է ձեռք բերում հայագիտությունը՝ որպես գիտահետազոտական բնագավառի գերակա ուղղություն:

Որո՞նք են հայագիտության զարգացմանը միտված մեր անելիքները:

1. Արխիվային աշխատանք: Պատմական զարգացման ընթացքի վերաբերյալ տեղեկությունների շտեմարանը պահոցներն են: Տարբեր դարերում մեր պատմամշակութային գործունեությունը այս կամ այն կերպ փաստագրվել է թե՛ հայ և թե՛ օտար վավերագիրների կողմից: Այժմ մեր առաջնահերթ խնդիրներից մեկը դրանք հայրենիքում հնարավորինս ի մի բերելն է: Այդ տեսակետից կարևոր է հաշվառել և պատճենահանել Հայաստանին և հայ ժողովրդին վերաբերող բոլոր նյութերը, որոնք գտնվում են Հյուսիսային Ամերիկայի, Արևմտյան և Արևելյան Եվրոպայի, Միջին և Մերձավոր Արևելքի երկրների արխիվներում: Ուշադրությունն առավելապես պետք է կենտրոնացնել Մոսկվայի, Սանկտ Պետերբուրգի, Կիևի, Խարկովի, Ղրիմի, Միջին Ասիայի երկրների, Մոլդովայի, Վրաստանի, Հյուսիսային Կովկասի քաղաքների արխիվների վրա: Առանձնակի ուշադրության են արժանի Թուրքիայի և Երուսաղեմի (նաև պատրիարքարանի) արխիվների նյութերը: Հարկ է նաև հավաքել հայկական հիմնադրամների կուտակած արխիվային նյութերը: Այդ ամենի համար, կարծում ենք, պետք է ստեղծել հատուկ հիմնադրամ: Հավաքված ու պատճենահանված նյութից առավել կարևորները պետք է տպագրել, իսկ հավաքած ամբողջ նյութը թվայնացնել:

Ժամանակն է նպատակային կրթական ծրագրերով պատրաստել օտար լեզուներին (այդ թվում՝ մեռած լեզուներին) տիրապետող արխիվավար կադրեր: Վերջապես, պետք է հասնել այն բանին, որ հանրապետության կառավարությունը ֆինանսական անհրաժեշտ միջոցներ հատկացնի մեզանում գտնվող արխիվները կարգի բերելու համար:

2. Համացանցային աշխատանք: Հայաստանի Հանրապետության օրեցօր ավելի ու ավելի ընդարձակվող տեղեկատվական դաշտում և հատկապես համացանցում ու սոցիալական կայքերում հայագիտությունը պետք է ունենա իր որոշակի տեղը: Արագ տեղեկատվություն ստանալու հնարավորությանը զուգահեռ համացանցը

նան ընձեռում է դրան նույնքան արագ արձագանքելու հնարավորություն: Ներկայումս համացանցում հայազգի և այլ հայագետների կողմից հայագիտական խնդիրների արծարծումը ոչ միայն լուրջ տեղեկատվություն է, այլև հնարավորություն՝ հակահարված տալու մեր պատմությունն ու մշակույթը խեղաթյուրողներին: Այս առումով կարևոր է համացանցում գիտական նյութի հավուր պատշաճի մատուցումը, դրա հավաստիության մեջ հայ թե այլազգի ընթերցողին համոզելը:

Հայագիտության քարոզչության առումով կարևոր են կայքերում տեղադրված առկա նյութերի համակարգումը, հավաքագրումը և թվայնացումը, ինչպես նաև բացակայող նյութերի լրացումը: Խիստ կարևոր են նյութերի մատուցման լեզուն ու ձևը, դրանց բովանդակության լիակատար բացահայտումը:

3. Գրադարանային աշխատանք: Գրադարանը մարդկային մտքի վիթխարի պահոց է, տեղեկատվության անփոխարինելի աղբյուր: Դրանից ելնելով՝ խիստ նպատակահարմար է աշխարհի խոշորագույն գրադարաններից պատճենահանել և Հայաստան բերել հայերեն եզակի գրքերը, Հայաստանի և հայերի մասին եղած գրականությունը, հին և միջնադարյան քարտեզները:

4. Հայոց լեզվի ուղղությանը աշխատանք: Մեր լեզուն մեր լինելության հիմնական երաշխիքն է: Մայրենիի հանդեպ մշտական հոգածությունը նրա կենսունակության ու անաղարտության գրավականն է: Ուստի մեր խնդիրն է.

աշխուժացնել աշխատանքները դասական հայերենի և հայերենագիտության ուղղությամբ, ավելի խորությամբ ուսումնասիրել հայոց լեզվի արդի վիճակը՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով արևելահայերենի և արևմտահայերենի մերձեցման հարցերին:

Կարևոր է հայերենի ուսումնասիրության մեջ նորագույն միջոցների՝ գործաբանական լեզվաբանության և համակարգչային լեզվաբանության ներդրումը: Արդի տեխնոլոգիական հնարավորությունների կիրառմամբ հարկ է իրականացնել բազմազան գործընթացներ՝ համացանցում հայերեն բովանդակության նյութերի հարստացում,

համակարգչային շտեմարանների ստեղծում, հայերենին վերաբերող ժամանակակից էլեկտրոնային տարաբնույթ բառարանների, հանրագիտարանների և սպասարկու այլ միջոցների ստեղծում: Էլեկտրոնային հաղորդակցման արդի ձևերում հայերեն այբուբենի ներդրման շնորհիվ շարունակել հայերենի առցանց ինքնուսույցների և հեռաուսուցման դասընթացների, հայերենի ուսուցմանը նպաստող էլեկտրոնային խաղերի ստեղծումը, մշակել հայերենի՝ որպես օտարների համար երկրորդ լեզվի ուսուցման արդիական մեթոդները:

Լուրջ ուշադրություն դարձնել ժամանակակից հայոց լեզվի կանոնարկման խնդիրներին՝ սկսած ուղղախոսական նորմերից մինչև շարահյուսական կառույցներ: Թույլ տրված լեզվական սխալներն ուղղելու նպատակով վերանայել դպրոցական և բուհական դասագրքերը: Հանրակրթական և բարձրագույն կրթության հաստատություններում նոր դասագրքեր ստեղծելու ուղղությամբ ծավալել լայն գործունեություն: Մահմանել մասնագիտական վերահսկողություն դպրոցական նոր դասագրքեր ստեղծելու համար անցկացվող մրցույթների, ինչպես նաև հայոց լեզվի ավարտական-քննական թեստերի որակի նկատմամբ: Հայոց լեզուն դասավանդել հետաքրքիր և նորովի՝ սերմանելով անխախտ սեր ու հոգածություն նրա հանդեպ:

Բոլոր մակարդակներում (գիտական, ուսումնական, գրական-գեղարվեստական, աշխատանքային և այլն) հայերեն գրագրության հիմքում ապահովել լեզվափմացությունը, գրել ոչ թե ինտուիտիվ, այլ սովորել խորամուխ լինել լեզվի օրենքների մեջ՝ ձգտելով տիրապետել գրելու արվեստին: Ճիշտ գրելը համարել անհրաժեշտություն և պահանջ: Ընդլայնել հայերենի գործառական հնարավորությունները պաշտոնական, գործավարական գրագրության, գիտական գրականության մեջ, ՋԼՄ-ների ոլորտներում և սոցիալական ցանցերում:

Մշակել նոր միջոցներ ու դրանք կիրառել արևմտահայերենը պահպանելու, կանոնակարգելու և զարգացնելու, արևելահայերենն ու արևմտահայերենը մերձեցնելու համար: Լեզվի կիրառման և լեզվամտածողության զարգացման արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով հարկ է խորացնել լեզվաբանություն-ինֆորմատի-

կա, լեզվաբանություն-տրամաբանություն փոխառնչությունները: Վերահրատարակել և լայնորեն տարածել ՀՀ լեզվի պետական տեսչության հրատարակությունները: Ուսումնասիրել միջազգային լեզվաբանական ժառանգությունը՝ նպաստելու համար հայ լեզվաբանության զարգացման միտումների բացահայտմանը: Որոշել հայ լեզվաբանության բնագավառում հետագա հետազոտությունների գերակա ուղղությունները, հասնել պետության կողմից դրանց կանոնավոր ֆինանսավորմանը:

5. Գրական-գրականագիտական աշխատանքներ: Հայ գրականությունը՝ որպես հայագիտության կարևորագույն բնագավառներից մեկը, այսօր լուրջ խնդիրների առջև է կանգնած: Այս ուղղությամբ անելիքների շարքում պետք է ընդգծել հետևյալները.

Մշտադիտարկման ենթարկել միջազգային գրականագիտական ժառանգությունը: Որոշել մեր գրականության տեղը համաշխարհային գրականության մեջ: Օտարին ներկայացնել հայ գրականությունն ու հայ գրողին: Յուրաքանչյուր հայ գրողի անկողմնակալ գնահատել՝ էլնելով նրա ստեղծած գրական արժեքներից: Գործնական ուշադրություն դարձնել սկսնակ գրողի ձևավորման ընթացքին, նրա ուսուցմանը: Կարևորել գրողի խոսքարվեստի, նրա հրապարակային խոսքի մշակույթի ուսումնասիրությունը:

6. Պատմագիտության ուղղությամբ աշխատանք: Այս բնագավառում ևս շատ անելիքներ կան՝ ուղղված բազմաթիվ կարևոր հարցերի պարզաբանմանը և ճանաչելի դարձնելուն: Առաջնահերթ են հետևյալ խնդիրները.

Ստեղծել աշխատություններ, որոնք իրենց որակով համապատասխանեն պատմագիտական մտքի չափանիշներին: Լուծել ոլորտի տեսական, մեթոդական ու մեթոդաբանական հրատապ հարցերը: Ուսումնասիրել պատմագիտական դպրոցների միջազգային մակարդակը: Մեծ ուշադրություն դարձնել մասնագետ կադրերի (նաև Սփյուռքից) պատրաստմանը:

Պատմական ուսումնասիրություններով աշխարհին ներկայացնել հայի կերպարը: Ստեղծել հայագիտական անթոլոգիա օտար լե-

գուներով: Ստեղծել կոլեկտիվ ժողովածուներ պատմագիտական վիճելի հարցերի շուրջ (նաև օտար լեզուներով): Ստեղծել թարգմանչական հզոր կառույցներ՝ օտար ընթերցողին հասու դարձնելով հայ պատմական ուսումնասիրություններին: Պատմագիտական խնդիրների վերհանման ու քննարկման համար արդյունավետ օգտագործել համացանցը: Մահմանել բնագավառի գերակա ուղղություններն ու գերակա թեմատիկան՝ ելնելով տնտեսական-քաղաքական նշանակությունից և գերակա խնդիրներից:

7. Աշխատանք մշակույթի ոլորտում: Հայ հին ու նոր մշակույթը հզորացնելու նպատակով այստեղ ևս պետք է ձեռնարկվեն անհրաժեշտ միջոցառումներ: Մասնավորապես հարկ է.

Ստեղծել մշակույթի զարգացման տեսամեթոդաբանական ամուր հիմք: Հայ մշակույթը պետք է դիտարկել և ներկայացնել որպես համամարդկային ձեռքբերում: Օտարին պարբերաբար ներկայացնել հայ մշակույթի առավել ցայտուն օրինակներն ու երևույթները: Նպաստել թանգարանագիտության զարգացմանը: Աջակցել ցուցահանդեսների կազմակերպմանը: Հայ մշակույթը լայնորեն տարածելու համար օգտագործել համացանցը: Հայոց մշակութային արժեքների մասին բարձր որակով տպագրել հանրամատչելի գրքեր, ավբումներ, բուկլետներ:

Հայագիտության զարգացմանը միտված վերոնշյալ գործողությունները, անշուշտ, պետք է դիտել որպես համազգային խնդիրներ և դրանց կատարման գործում ներգրավել գիտական լայն հասարակությանը: Այն պետք է գտնվի պետական մարմինների մշտական հոգածության ներքո և լինի հետազոտական կենտրոնների, անհատ գործիչների պարտականությունը: Նպատակի իրագործման համար պետք է ուղղորդվեն Հայրենիքի և Սփյուռքի հայագետների համընդհանուր ջանքերը...:

Այսօր օրակարգային դարձած ազգային-պետական մի շարք կարևորագույն հիմնահարցեր, ինչպիսիք են հայ-թուրքական հարաբերությունները, Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման գործընթացը, Ղարաբաղյան հիմնախնդրի կարգավորումը և այլն,

պահանջում են միանգամայն նոր մոտեցումներ և նոր արժևորումներ: Ըստ այդմ՝ հայագիտությունն այսօր դարձել է ազգային-հասարակական կյանքի, երկրի անվտանգության ապահովման կարևորագույն գործոն, և հենց այս տեսանկյունից պետք է ուղղորդվեն մեր բոլոր ձեռնարկումները:

«Հայագիտությունը և արդի ժամանակաշրջանի մարտահրավերները» (Հայագիտ. միջազգ. 2-րդ համաժողով, 17-19 հոկտ., 2013 թ.),
Զեկուց. ժողովածու, 2014, էջ 49-52

**Շուշիի ավերումը, նրա հայ բնակչության ջարդը.
պատճառները, հետևանքներն ու պատմական դասերը**
[Հատվածներ]

...Շուշիի անկումը [1918 թ., մարտ], նրա հայ բնակչության կոտորածը թողել են ուսանելի պատմական դասեր:

1. Հայ ազգի գոյությունը և անխաթար զարգացումը ապահովող ամենակարևոր գործոնը մեր եռամիասնությունն է՝ Հայաստանի Հանրապետություն, Արցախի Հանրապետություն և Սփյուռք: Մեր միաձույլ հասարակությունն է միայն, որ տեր կկանգնի ժողովրդի կյանքին ու պատվին, հայ էթնոսի ամբողջ ներուժը կծառայեցնի այդ կարևորագույն գործին:

2. Մենք դատապարտված ենք ստեղծելու քաղաքականապես, տնտեսապես ու բարոյահոգեբանական տեսակետից միաձույլ և ուժեղ հասարակություն, որը վստահորեն կընթանա դեմոկրատական առաջընթացի, չորրորդ տեխնոլոգիական հեղափոխության, հայ ազգային գաղափարի վրա խարսխված Հայոց պետականության նպատակների ու իդեերի իրականացման ճանապարհով:

3. Մեր էթնոսի և պետականությունների գոյատևման երաշխավորող եղել է, կա ու լինելու է Հայոց հզոր բանակը, որը պետք է գտնվի մեր մշտաբթուն հոգաձության ներքո:

4. Յուրաքանչյուր հայ մարդու սրբազան պարտքը պետք է դառնա ծննդյան օրվանից սկսած նորելուկ սերնդի կրթության ու դաս-

տիարակության ազնիվ գործը: Մեր երիտասարդությանը մշտապես պետք է ներարկել բարոյական բարձր ոգի, հայրենասիրություն, անհուն նվիրվածություն սեփական ժողովրդին, հայրենի եզերքը պաշտպանելու անկոտրում կամք ու վճռականություն: Յուրաքանչյուրի մեջ անհրաժեշտ է արթնացնել ոգու անհատական բարձր հատկանիշներ, սերմանել ազրեստրի, կեղեքիչի, բարբարոսի դեմ անկոտրում պայքարելու, նրան անպայման պատժելու անսանձ ցանկություն:

5. Հայ մտավորականությունը մի կողմ պետք է թողնի սեփական, երբեմն-երբեմն ի հայտ եկող երկչոտությունը, պոտենցիալ վտանգների նկատմամբ բարեհոգի վերաբերմունքը, նեղ, սիրական բնագոյները և լրջորեն ծրագրի ու իրականացնի սեփական պետականությունների և ժողովրդի օրավուր բարդացող խնդիրների և իրական մարտահրավերների արդյունավետ ու թիրախավորված լուծումը: Մտավորականությունը պետք է գիտակցի, որ մեր նկատմամբ հստակ նպատակադրված քարոզչությունը մեծագույն վտանգ է մեր ազգային անվտանգությանը, և դրա անտեսումը կամ լուրջ չընդունելը ծանր հետևանքներ կարող է ունենալ:

6. Միջազգային ասպարեզում հետամուտ պետք է լինենք հայի դրական կերպարի անդուլ քարոզին՝ մեր երկու պետականության նկատմամբ դրական կարծիք հաստատելու կարևորագույն գործին: Անհրաժեշտ է օգտագործել լոբբիստական յուրաքանչյուր հնարավորություն, հայասեր մթնոլորտ ստեղծելու, մեր անկախության, ազատ զարգացման, արցախահայության խնդիրը հայ ժողովրդի իղձերին համապատասխան լուծելու համար:

Այս դժվարին խնդիրները հաջողություն կունենան միայն գրագետ արտաքին քաղաքականություն վարելու ճանապարհով՝ հատկապես գերտերությունների, դեմոկրատական բոլոր ուժերի հետ հարաբերվելիս:

Մեր պետականություններն ու հասարակությունը դժվարին խնդիր ունեն լուծելու: Դա թուրքալեզու երկու հարևանների հետ խաղաղ գոյակցելն է: Հստակ է, որ մեր քաղաքակրթական ճանապարհները տարբեր են, և թուրքի գիշատիչ, կրոնական անհանդուր-

ժողականության ու պանթուրքիստական բնագոյները ոչ մի տեղ չեն կորել: Ելնելով թուրք ժողովրդի ցեղային հատկանիշներից՝ Թուրքիան միշտ լինելու է Ադրբեջանի կողքին՝ ընդդեմ Հայաստանի: Մենք՝ հայերս, հստակ պետք է գիտակցենք, որ այս երկու ազգակից ժողովուրդների հետ հարաբերություններում շատ հաճախ քաղաքակրթության մշակված բարոյական նորմերը արժեք չեն ունենում.....:

.....Դեռևս Առաջին հանրապետության հռչակման առաջին պահերից և արցախյան ճգնաժամի օրերին Հայաստանի դեկավարությունը, ցավոք, հետևողականորեն առաջնորդվում էր միջազգային իրավունքի և համընդհանուր բարոյականության սկզբունքներով, մի բան, որ արդարացված չէր, երբ հայությունն իր դիմաց ուներ բարոյականությունից զաղափար չունեցող Տաճկաստան և Ադրբեջան, որոնք հարմար պահի, առանց բռնի անգամ վարանելու ռոտատակ էին տալիս այդ սկզբունքները: Թե՛ Հայաստանի Հանրապետությունում և թե՛ Չանգեզուրում ու Արցախում, իհարկե, կային գործիչներ, որոնք մշտապես նախազգուշացնում էին նման գործելակերպից բխող վտանգների մասին և առաջարկում գործել այնպես, ինչպես գործում է թշնամին՝ անողոք ու դաժան: Բայց նրանք կառավարական շրջաններում եղանակ չէին ստեղծում: Նման գործելակերպը ծանր նստեց հայության վրա...

....Միանշանակ պետք է գիտակցենք, որ ադրբեջանական պետության հետ հարաբերվելիս քաղաքական, սոցիալ-տնտեսական բոլոր վիճակներում այս պետությունը Հայաստանի Հանրապետության և հայ ժողովրդի նկատմամբ հանդես է գալու տարածքային-նվաճողական հավակնություններով, փորձելու է հագեցնել մեր ունեցվածքին ու մշակութային արժեքներին տեր դառնալու անկոտրում ծարավը:

Ամուր, բարեկամական հարաբերություններ պետք է զարգացնենք հարևան Իրանի հետ: Ամեն ինչ պետք է անենք՝ ապահովելու նրա չեզոք, իսկ լավագույն դեպքում մեզ համար բարենպաստ դիրքորոշումը Արցախի հարցում:

Հայաստանի արդի և ապագա շահերը սերտորեն միահյուսված են Ռուսաստանի շահերին: Հայ ժողովրդի համար ապացուցման կարիք չունի այն ճշմարտությունը, որ դեմոկրատական Ռուսաստանն է մեր միակ ու անփոխարինելի ռազմավարական դաշնակիցը: Բոլոր տեսակի մեծ ու փոքր հակառուսական տրամադրությունները պետք է վճռականորեն և վերջնականապես արմատախիլ արվեն հայ հասարակության միջից

«Հայազիտության հարցեր»,
2020, № 2, էջ 121-143

**Ա. Հ. ՄԻՄՈՆՅԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՑԱՆԿ**

**ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ
ТРУДОВ А. Г. СИМОНЯНА**

**CHRONOLOGICAL INDEX
OF A. H. SIMONYAN'S WORKS**

**Մենագրություններ և համահեղինակային
աշխատություններ**

Монографии и соавторские труды

Monographs and Co-authored Works

1983

1. Численность, состав и положение пролетариата Закавказья в конце XIX – начале XX вв.: Автореф. на соиск. ученой степени канд. ист. наук / ИИ АН АрмССР; Науч. рук.: д-р. ист. наук В.Я. Лаверычев. - Ер., 1983. - 23 с.

Անդրկովկասի պրոլետարիատի թվաքանակը, կազմը և կարգավիճակը XIX դարի վերջին – XX դարի սկզբին:

1988

2. Արևելյան Հայաստանի պրոլետարիատի պատմություն = История пролетариата Восточной Армении / [Հմեղ.] Ա.Ս. Համբարյան, Դ.Ա. Մուրադյան; Պատ. խմբ.՝ Վ.Բ. Բարխուդարյան; ՀՍՍՀ ԳԱ ՊԻ. - Եր.: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1988. - 302 էջ:

1995

3. Рабочие Закавказья в общероссийском рынке наемного труда в конце XIX – начале XX вв.: (Ист.-стат. анализ) = Անդրկովկասի քան-վորությունը վարձու աշխատանքի համառոտաստանյան շուկայում XIX դ. վերջին – XX դ. սկզբին: (Պատմավիճակագր. վերլուծութ.) / Отв. ред. Д.А. Мурадян; ИИ НАН РА. - Ер.: Гитутюн, 1995. - 204 с. - Прил.: с. 157-203.

2000

4. Ձանգեզուրի գոյամարտը (1920 թ. մայիս – 1921 թ. հուլիս): Ատենախոս. «Հայոց պատմություն» մասնագ. պատմ. գիտ. դոկտորի գիտ. աստիճ. հայցման / ՀՀ ԳԱԱ ՊԻ. - Եր., 2000. - 432 էջ:
Նույնը՝ ... Սեղմագիր. - Եր., 2000. - 46 էջ. - Ամփ.՝ ռուս.
Борьба за существования Зангезура (май 1920 г. – июль 1921 г.).

5. Ձանգեզուրի գոյամարտը 1920-1921 թթ. / ԵՊՀ. - Եր.: Երևանի համալս. հրատ, 2000. - 700 էջ, դիմանկ. - (Ընծայագիր՝ «Նվիրում եմ վաղամեծիկ եղբորս՝ Արմենի հիշատակին»):
Գրախոս.՝ 226, 227; Տե՛ս նաև «Քաղվածքներ»:

2009

6. Երևանի պետական համալսարանի գործունեության գնահատման առանցքային ցուցանիշներ (2003-2009): Ուսումնամեթոդ. աշխատանք / [Հմեղ.]՝ Ա.Կ. Գրիգորյան, Ա.Ս. Բուրադյան. - ԵՊՀ հրատ., 2009. - 104 էջ:

2010

7. Հայոց պատմություն: 11-րդ դասարան, հումանիտար հոսք / [Հմեղ.]՝ Ա.Ա. Մելքոնյան, Վ.Բ. Բարխուդարյան, Գ.Ս. Հարությունյան, Պ.Ա. Չոբանյան, Ա.Ս. Նազարյան. - Եր.: Ձանգակ-97, 2010. - 352 էջ:
2-րդ լրամշ. հրատ.՝ 2015 թ.; Տե՛ս նաև 65, 67, 191:

8. Հայոց պատմություն: 11-րդ դասարան, ընդհանուր և բնագիտամաթ. հոսքերի դասագիրք / [Հմեղ.]՝ Ա.Ա. Մելքոնյան, Վ.Բ. Բարխուդարյան, Է.Գ. Գևորգյան, Պ.Ա. Չոբանյան, Ա.Ս. Նազարյան, Կ.Հ. Խաչատրյան. - Եր.: Ջանգակ-97, 2010. - 240 էջ:

2-րդ լրամշ. հրատ.՝ 2015 թ.; Տե՛ս նաև 65, 67, 190:

2011

9. Арцах–Карабах. Библиография на русском языке (1988-2010 гг.) / ИАИ ЕГУ; [Сост.]: А.А. Гарибян, Э.А. Бабаян. - Ер.: Изд-во ЕГУ, 2011. - 359 с. - Имен. указ.: с. 349-359.

Արցախ–Ղարաբաղ: Ռուսալեզու մատենագիտություն (1988-2010 թթ.):

Տե՛ս նաև 198:

2013

10. Հայոց պատմություն: 8-րդ դասարան: Դասագիրք հանրակրթ. հիմն. դպրոցի համար / [Հմեղ.]՝ Ա.Ա. Մելքոնյան, Ա.Ս. Նազարյան, Հ.Ղ. Մուրադյան. - Եր.: Ջանգակ, 2013. - 192 էջ, նկ.

Տե՛ս նաև 10, 204:

2014

11. Դեպի Հայաստան: Ամերիկյան զինվորական առաքելության զեկույցը / Նախար.՝ Ջեյմս Գ. Հարբորդի // Իրավիճակը Մերձավոր Արևելքում: Մենատ, 66-րդ Կոնգրեսի 2-րդ նստաշրջ., Փաստաթուղթ № 266 (Վաշինգտոն, Կառավ. հրատ., 1920) / [Հմկազմ.]՝ Ա.Ա. Ղարիբյան; Թարգմ.՝ Մ. Վրացյան, Ա. Բագրատունյան, Գ. Իշխանյան և ուրիշ. = Report of the American Military. Mission to Armenia / Gen. Jamies G. Harbord // Conditions in the Near East / Senate. 66th Congr. 2d Session. Document № 266 (Washington, Govern. Print. office, 1920). - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2014. - 160 էջ, աղս., հավել. - [Սյունակազիր; Տեքստը զուգ.՝ հայ. և անգլ.]:

Տե՛ս նաև 208:

2017

12. Զանգեզուրի գոյամարտը 1917-1921 թթ. / ԵՊՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2017. - 1096 էջ, դիմանկ., աղս. - Անվանացանկեր՝ էջ 1064-1092. - (Ընծայագիր՝ «Նվիրում եմ հորս՝ ականդ. Հրաչիկ Միմոնյանի հիշատակին»):

13. Զանգեզուրի գոյապայքարը 1917-1920 թթ. / ԵՊՀ ՀՀԻ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2017. - 742 էջ. - Անվանացանկեր՝ էջ 697-737. - Մատենագիտ.՝ տողատակի ծնթգր.

2020

14. Героическое село – кузница воинов. - Եր.: Зангак, 2020. - 46 с., ил., портр. - Ссылки и примеч.: с. 38-44. - [Уроженцы Чардахлу (с. Хачисар, Нагорный Карабах) в Великой Отечественной войне (1941-1945 гг)].

Հերոսական գյուղ [Չարդախլու (Խաչիսար), գյուղ Լեռնային Ղարաբաղում]՝ ռազմիկների դարբնոց:

15. «Кавказский календарь»-ը Հայաստանի և հայ ժողովրդի պատմության աղբյուր. - Եր.: Զանգակ, 2020. - 55 էջ. - Ժամանակագր. ցանկ (433 անուն)՝ էջ 20-55. - Մատենագիտ.՝ տողատակի ծնթգր.

16. Разрушение Шуши, погром армянского населения: причины, последствия и уроки истории. - Եր.: Зангак, 2020. - 34 с., ил.

Շուշիի ավերումը, հայ բնակչության ջարդը. պատճառները, հետևանքներն ու պատմության դասերը:

Տե՛ս նաև 85:

Գիտական հոդվածներ, զեկուցումներ
Научные статьи, доклады = Scientific Articles, Report

1979-1980

17. К вопросу о численности пролетариата Армении в конце XIX – начале XX вв. // Рабочий класс России в период буржуазно-демократической революции. Сб. статей. - М.: ИИ СССР АН СССР, 1979. - С. 120-146.

Հայաստանի պրոլետարիատի թվաքանակը XIX դ. վերջին-XX դ. սկզբին:

18. Численный, социальный и национальный состав пролетариата Закавказья в конце XIX – начале XX вв. // Тезисы докл. на совместной науч. сессии молодых ученых ин-тов истории АН Азерб., Арм. и Грузин. ССР, посвящ. 60-летию установления Совет. власти в Закавказье. - Ер. - 1980. - С. 32-34.

Անդրկովկասի պրոլետարիատի թվային, սոցիալական և ազգային կազմը XIX դ. վերջին-XX դ. սկզբին:

1981-1982

19. Многонациональный состав рабочих Закавказья в конце XIX – начале XX вв. // Рабочий класс России в период империализма / ИИ АН СССР. - М. - 1981. - С. 59-80.

Աշխատավորների բազմազգ կազմը Անդրկովկասում XIX դ. վերջին-XX դ. սկզբին:

20. Продолжительность рабочего дня в промышленности Закавказья в конце XIX – нач. XX вв. // Рабочее движение в России в период империализма: Сб. статей / АН СССР, ИИ СССР. - М.: ИИ СССР, 1982. - С. 127-145.

Աշխատանքային օրվա տևողությունը Անդրկովկասի արդյունաբերության մեջ XIX դ. վերջին-XX դ. սկզբին:

1987

21. Многонациональный состав пролетариата Закавказья в начале XX в. // Тезисы докл. на конф. Закавказских ун-тов, посвящ. 70-летию ВОСР. - Баку. - 1987. - [3] с.

Անդրկովկասի պրոլետարիատի բազմազգ կազմը XX դ. սկզբին:

1998

22. Չանդեգուրի 1920-1921 թթ. կռիվների գնահատման հարցի շուրջ = To the Question About the Estimation of Military Operations in Zangezour in 1920-1921 // Լրաբեր հաս. գիտությունների - 1998. - № 1. - Էջ 68-75. - Ամփ.՝ ռուս.

К вопросу об оценке военных действий в Зангезуре в 1920-1921 гг.

23. Չանդեգուրի վրա կախված ռազմական ներխուժման սպառնալիքը Ադրբեջանում խորհրդային իշխանության հաստատման առաջին երկու ամիսներին // Բանբեր Երևանի համալս. - 1998. - № 2 (95). - Էջ 16-32. - Ամփ.՝ ռուս.

Угроза военного вторжения в Зангезур в первые два месяца установления Советской власти в Азербайджане.

24. Խորհրդային Հայաստանի և Լեռնահայաստանի կառավարությունների ներկայացուցիչների Միսիանի բանակցությունները (1921 թ. մայիս) // Լրաբեր հաս. գիտությունների. - 1998. - № 2. - Էջ 69-79:

25. 1920 թ. մայիսյան ապստամբությունը և նրա արձագանքները Չանդեգուրում // Բանբեր Երևանի համալս. - 1998. - № 1 (94). - Էջ 19-26. - Ամփ.՝ ռուս.

Майское восстание 1920 года и его отклики в Зангезуре.

26. Պարսկաստան անցած հայ փախստականների վիճակը Չանդեգուրի խորհրդայնացմանը հաջորդած առաջին ամիսներին (1921 թ. հուլիս – նոյեմբ.) // Իրան-Նամե. - 1998. - № 1-3. - Էջ 62-69:

27. Սյունիքի ինքնավարության ազդարարումը և ներքին կյանքի պետաիրավական կանոնավարման ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցառումները (1920 թ. դեկտ.) // Իրավագիտ. հարցեր. - 1998. - № 3. - Էջ 39-47:

1999-2000

28. 1921 թ. փետրվարյան ապստամբության հաղթանակի ու պարտության արձագանքները Ջանգեզուրում // Բանբեր Երևանի համալս. - 1999. - № 3 (99). - Էջ 17-28:

Отклики победы и поражения февральского восстания 1921 г. в Зангезуре.

29. Հայաստանի խորհրդայնացումը և Ջանգեզուրի ապստամբների դիրքորոշումը // Տաթև. -

1999. - № 5. - Էջ 72-74;

2000. - № 6. - Էջ 22-24:

30. Ջանգեզուրի գոյամարտի հանրագումարը և դասերը // Հայկ. բանակ. - 2000. - № 3 (25). - Էջ 73-82. - Ամփ.՝ ռուս., անգլ.

Итоги и уроки Зангезурской эпопеи.

The Results and Lessons of Zangezur Epopee.

Տե՛ս նաև «Քաղվածքներ»:

2001

31. Գ. Նժդեհը Ջանգեզուրի հերոսամարտի առաջնորդ // «Գարեգին Նժդեհ – 115»: Գիտաժողովի նյութեր / ՀՀ ԳԱԱ. - Եր.: Գիտություն, 2001. - Էջ 25-38:

Տե՛ս նաև 173:

32. Լեռնահայաստանի հերոսամարտի նժդեհյան վերլուծությունը: [Հատված «Ջանգեզուրի գոյամարտը 1920-1921 թթ.» գրքից] // Ժամանակ. - 2001. - 7 հուլիսի - Էջ 5:

2003

33. Ռուսական վիճակագրական հրատարակված աղբյուրները հայերի և Հայաստանի մասին // Հայագիտության արդի վիճակը և նրա զարգացման հեռանկարները: Հայագիտ. միջազգ. համաժողով (Եր., սեպտ. 15-20, 2003 թ.): Ձեկուց. ժող. = Armenology Today and Prospects for its Development: Abstracts of Papers Armenian Studies Today and Development Perspectives: Intern. Congr. (Yerevan, Sept. 15-20, 2003). Collection of Papers / ՀՀ ԳԱԱ; ԵՊՀ. - Եր.: Երևանի համալս. հրատ., 2003. - Էջ 75-76:

2004

34. Գարեգին Նժդեհի գործունեությունը Կապարգողթում մարտական գործողությունների նախապատրաստման ուղղությամբ // Հայկ. բանակ. - 2004. - № 3-4. - Էջ 125-132:

35. Ջանգեզուրը 1918 թ. առաջին կեսին՝ մինչև թուրք զավթիչների ներխուժումն Անդրկովկաս // Արևելագիտ. հարցեր. - 2004. - № 5. - Էջ 146-154:

36. Ջանգեզուրը 1917 թ. քաղաքական զարգացումներում // Բանբեր Երևանի համալս. - 2004. - № 3 (114). - Էջ 14-21. - Ամփ.՝ ռուս. Зангезур в политическом развитии 1917 года.

37. Ջանգեզուրի անցյալից (պատմաաշխարհագրական համառոտ ուրվագիծ) // Գիտելիք. - 2004. - № 17. - Էջ 1-13:

38. 1919 թ. նոյեմբերյան կռիվները Գորիսի շրջանում // Բանբեր Երևանի համալս. - 2004. - № 2 (113). - Էջ 19-32. - Ամփ.՝ ռուս. Ноябрьские бои 1919 года в Горисском районе.

39. ՆԱՏՕ-ի ընդլայնման «երկրորդ ալիքը». հիմնախնդիրներ և հեռանկարներ / [Հմեղ.]՝ Վ.Ռ. Ազյան // Արևելագիտ. հարցեր. - 2004. - № 5. - Էջ 155-174:

40. Ռուսաստանի անվտանգության քաղաքականությունը արդի փուլում. նոր միտումներ անդրկովկասյան ռազմավարության համադրություն / [Հմեղ.]՝ Վահագն Ագլյան // 21-րդ դար. - 2004. - № 4 (6). - Էջ 62-82. - Ամփ.՝ ռուս.

Политика безопасности РФ на современном этапе: новые тенденции в Закавказской стратегии.

41. Օսմանյան գորքերի ներխուժումն Անդրկովկաս և Կովկասյան թուրքերի կողմից Ջանգեզուրը զավթելուն ուղղված առաջին գործողությունները // Կրթությունը և գիտությունը Արցախում. - 2004. - № 5-6. - Էջ 27-31:

42. Россия и Закавказье: новые тенденции в сфере безопасности / [Соавт.]: В.Р. Агрян // Новая Евразия: Россия и страны ближ. зарубежья: Аналит. альманах РИСИ. - 2004. - № 16. - С. 77-99.

Ռուսաստանը և Անդրկովկասը. նոր միտումներ անվտանգության ոլորտում:

2005

43. Ազատագրական կռվի նժդեհյան մարտավարության առաջին կիրարկումը Ջանգեզուրում: Օխչիձորի ռազմական գործողությունը // Կրթությունը և գիտությունը Արցախում. - 2005. - № 1-2. - Էջ 148-151:

44. Անդրանիկի հետ Ջանգեզուր եկած գաղթականության փրկության ուղղությամբ ձեռնարկած միջոցառումները (1918 թ. օգոստ. – 1919 թ. մարտ) // Հայոց մեծ եղեռն – 90: Հողվածների ժող. - Եր.: Երևանի համալս. հրատ., 2005. - Էջ 432-452:

45. Անդրանիկի ղեկավարությամբ Միսիանում մղված կռիվներն ընդդեմ թուրքերի և ադրբեջանցիների (1918 թ. օգոստ. – սեպտ.) // Բանբեր Երևանի համալս. - 2005. - № 2 (116). - Էջ 27-36. - Ամփ.՝ ռուս.

Бои в Сисиане под руководством Андраника против турок и азербайджанцев (август-сентябрь 1918 г.).

46. Արցախահայերի տագնապները Ջանգեզուրից գորավար Անդրանիկի հեռանալու կապակցությամբ // Գիտելիք. - 2005. - № 20. - Էջ 8-17:

47. Արցախն ու Ջանգեզուրը նվաճելու անգլո-ադրբեջանական գործողությունները 1919 թ. գարնանը // Բանբեր Երևանի համալս. - 2005. - № 1 (115). - Էջ 39-48. - Ամփ.՝ ռուս.

Англо-азербайджанские действия по захвату Арцаха и Зангезура весной 1919 года.

48. Գարեգին Նժդեհի՝ Գողթանի արշավանքը // Բանբեր Երևանի համալս. - 2005. - № 3 (117). - Էջ 17-30. - Ամփ.՝ ռուս.

Гохтанский поход Гарегина Нжде.

49. Գարեգին Նժդեհի Շուռնուխյան ռազմական գործողությունը և նրա արձագանքները // Բանբեր Հայաստ. արխիվների. - 2005. - № 2 (106). - Էջ 198-204. - Ամփ.՝ ռուս.

Шурнухская боевая операция Гарегина Нжде и ее отклики.

50. Գեղի ձորի ռազմական գործողությունը և նրա արձագանքները // Տարեգիրք. - Եր.: Երևանի համալս. հրատ., 2005. - Էջ 117-134:

51. Գեներալ Շաթելվորտի երկրորդ այցելությունը Գորիս և Ջանգեզուրը որպես Հայաստանի անբաժան տարածք լինելու փաստացի ճանաչումը անգլիացիների կողմից // Պատմ. և կրթություն. - 2005. - № 1. - Էջ 96-105:

52. Ջանգեզուրը հայ-ադրբեջանական դիվանագիտական պայքարի խաչմերուկում (1919 թ. նոյեմբ. - դեկտ.) // Բանբեր Հայաստ. արխիվների. - 2005. - № 1 (105). - Էջ 164-171. - Ամփ.՝ ռուս.

Зангезур на перекрестке армяно-азербейджанской дипломатической борьбы (ноябрь – декабрь 1919 г.).

53. Զանգեզուրի գյուղացիության անցյալից // Գիտելիք. - 2005. - № 19. - Էջ 7-14.

54. Զանգեզուրի ինքնապաշտպանական կռիվները անգլիացիների կողմից Ադրբեջանի ռազմակալման առաջին շրջանում (1918 նոյեմբ. – դեկտ.) // Իրան-Նամե. - 2005. - № 1 (39). - Էջ 3-7:

55. Զանգեզուրից Արցախին օգնության գնացող հայկական ռազմուժերի արշավանքի խափանումը անգլիացիների կողմից (1918 թ. նոյեմբ.) // Կրթությունը և գիտությունը Արցախում. - 2005. - № 1-2. - Էջ 42-46:

56. Զանգեզուրյան ազատամարտը 1918-1921 թթ. // Ազգ. ժողով. - 2005. - № 5. - Էջ 55-58. - Ամփ.՝ ռուս., անգլ.

Зангезурская освободительная борьба 1918-1921 гг.
Zangezour Freedom Fighting in 1918-1921.

57. Զանգեզուրում գորավար Անդրանիկի օրենսդրական գործունեության պատմությունից (համառոտ ակնարկ) // Իրավագիտ. հարցեր. - 2005. - № 1. - Էջ 6-9:

58. Զորավար Անդրանիկի մուտքը Զանգեզուր: Գավառի ինքնապաշտպանական ներուժի ամրապնդումը // Իրան-Նամե. - 2005. - № 2 (40). - Էջ 18-21:

59. An Episode From the History of the Armenian-Azerbaijani Confrontation (January – February 1919) // Iran and the Caucasus. - Vol. 9. - № 1. - Boston: Brill Leiden, 2005. - P. 145-158.

Դրվագ հայ-ադրբեջանական դիմակայության պատմությունից (1919 թ. հունվար – փետրվար):

2006

60. Արցախը և Չանգեզուրը 1919 թ. ամռանը (դրվագներ հակաադրբեջանական գոյամարտից) // Պատմ. և կրթություն. - 2006. - № 3-4. - էջ 62-68:

61. Չանգեզուրի տնտեսական-քաղաքական դրությունը 1920 թ. սկզբին // Բանբեր Երևանի համալս. - 2006. - № 1 (118). - էջ 23-30. - Ամփ. ռուս.

Экономическое и политическое положение Зангезура в начале 1920 г.

2007-2009

62. Գարեգին Նժդեհի գորավարական արվեստը // Հայկական բանակ: 15-ամյակ: Հանրապետ. գիտաժողով (Եր., 26 հունվ., 2007 թ.). - Եր., 2007. - էջ 11-16:

63. Туркманчай – 1828. Историческая перспектива независимости // Родина. - 2008. - № 2. - С. 9-13.

Թուրքմենչայ – 1828: Անկախության պատմական հեռանկարը:

64. Խոսք ընթերցողին // Տասը հարց, տասը պատասխան: - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2009. - էջ 3:

Տե՛ս 188:

2010

65. Հայաստանի սոցիալ-տնտեսական դրությունը // Հայոց պատմություն: 11-րդ դաս., հումանիտար հոսք..... - Եր.: Չանգակ-97, 2010. - էջ 161-171:

// Հայոց պատմություն: 11-րդ դաս., ընդհանուր և բնագիտամաթ. հոսքերի դասագիրք..... - Եր.: Չանգակ-97, 2010. - էջ 39-46:

Տե՛ս 7, 8:

66. Հայոց ցեղասպանությունը և Հենրի Մորգենթաուն // Միջազգ. հարաբերություններ: Հայկ. աշխարհ. - 2010. - № 1. - Էջ 16-21. - Ամի.՝ ռուս., անգլ.

Геноцид армян и Генри Моргентая.

Armenian Genocide and Henry Morgenthau.

67. XIX դ. 2-րդ կեսի և XX դ. սկզբի մշակութային վերելքը // Հայոց պատմություն: 11-րդ դասարան, հումանիտար հոսք. - Եր.: Զանգակ-97, 2010. - Էջ 304-323:

// Հայոց պատմություն: 11-րդ դասարան, ընդհանուր և բնագիտամաթ. հոսքերի դասագիրք - Եր.: Զանգակ-97, 2010. - Էջ 153-167:

Տե՛ս 7, 8:

2011

68. Սյունիքի ինքնավարության ազդարարումը: [Հատված «Զանգեզուրի գոյամարտը» գրքից] // Սյունյաց երկիր. - 2011. - թ. 104 (28 մայ.). - Էջ 59, 62:

69. Լեռնահայաստանի անկախության ազդարարումը: [Հատված «Զանգեզուրի գոյամարտը» գրքից] // Սյունյաց երկիր. - 2011. - թ. 104 (28 մայ.). - Էջ 63-64:

70. Major Dimensions of Regional Development in the South Caucasus and Russian-Armenian Relations Over the Post-Soviet Period // Education and Science in Artsakh. - 2011. - № 3-4. - P. 4-11. - Bibliogr.: 12 name.

Հարավային Կովկասի տարածաշրջանային զարգացման հիմնական ուղղությունները և հայ-ռուսական հարաբերությունները հետխորհրդային ժամանակաշրջանում:

Основные направления регионального развития Южного Кавказа и российско-армянские отношения в постсоветский период.

2012

71. Չանգեգուրի հայերի հերոսամարտերն աղբբեջանական գավթիչների դեմ // Հայոց պատմություն: Դասագիրք բուհերի համար / ԵՊՀ; Խմբ.՝ Հր. Ռ. Սիմոնյան. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2012. - Էջ 562-569:

72. Չանգեգուրի հարցը // Հայոց պատմություն: Դասագիրք բուհերի համար / ԵՊՀ; Խմբ.՝ Հր. Ռ. Սիմոնյան. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2012. - Էջ 631-632:

2013

73. Բացման խոսք // Հայկական ինքնության խնդիրները 21-րդ դարում: Գիտաժողովի նյութեր - Էջ 9-11:

Տե՛ս 203:

74. Հայաստանը Ռուսաստանյան և Օսմանյան կայսրությունների կազմում // Հայոց պատմություն: 8-րդ դասարան:.... - Եր.: Չանգակ, 2013. - Էջ 55-64:

Տե՛ս 10:

75. Հայկական մշակույթը XIX դարի 2-րդ կեսին և XIX դարի սկզբին // Հայոց պատմություն: 8-րդ դասարան:.... - Եր.: Չանգակ, 2013. - Էջ 153-170:

Տե՛ս 10:

76. Armenian Medieval Sources of the History of Turkmen States of Ak-Goyunly and Kara-Goyunly // Manuscripts – Primary Source for Study of National Heritage : Intern. Sci. Conference (March 13-14, Ashgabat, 2013): Abstr. of Reports. - 2013. - P. 178-179.

Հայկական միջնադարյան աղբբուրները Ակ-Գոյունլի և Կարա-Գոյունլի թուրքմենական նահանգների պատմության մասին:

2014

77. Հայագիտության հիմնախնդիրները և դրանց լուծման ուղիները = The Issues of the Armenian Studies and the Ways of Solution

// Հայագիտությունը և արդի ժամանակաշրջանի մարտահրավերները: Հայագիտ. միջազգ. 2-րդ համաժող. (17-19 հոկտ., 2013 թ.): Զեկուց. ժող. = Armenian Studies and the Challenges of Modern Times: 2nd Intern. Congr. on Arm. Studies (17–19 Oct., 2013). Coll. of Papers = Арменоведение и вызовы современности: 2-й междунар. арменовед. конгр. (17-19 окт. 2013 г.). Сб. докл. / ՀՀ ԳԱԱ. - Եր.: Գիտություն, 2014. - Ամփ. անգլ. - էջ 49-52:

Տե՛ս նաև «Քաղվածքներ»:

78. Հայաստանի առաջին հանրապետության պատմագրության գնահատման հայեցակարգային հիմքերը / [Հմեղ.]՝ Ա.Ա. Ներսիսյան // Հայագիտ. հարցեր. - 2014. - № 3. - էջ 11-20. - Ամփ. ռուս., անգլ.

Концептуальные основы оценки историографии Первой Республики Армении.

The Conceptual Bases of Evaluation of the Historiography of the First Republic of Armenia.

79. Մահթումկուլի-Ֆրագիի բանաստեղծությունների հայերեն երրորդ հրատարակության առթիվ / [Հմեղ.]՝ Ալ. Սաֆարյան // Մահթումկուլի-Ֆրագի: Հատընտիր / Կազմ. և խմբ.՝ Վ. Խաստուր և Ալ. Սաֆարյան. - Եր.: Արտագերս, 2014. - էջ 178-181:

80. Вопрос армянских территорий (1918-1920 гг.) // История Армении / Под ред. Гр.Р. Симоняна; ЕГУ. - Ер.: Изд-во ЕГУ, 2014. - С. 479-504.

Հայկական տարածքների հարցը (1918-1920 թթ.):

81. О переводах произведений Махтумкули Фраги на армянский язык / [Соавт.]: Ал. Сафарян // Махтумкули Фраги и общечеловеческие культурные ценности. Материалы междунар. конф. (14-16 мая 2014 г.); НИР АН Туркменистана. - Ашхабад: Ылым. - 2014. - С. 62-63.

Մահթումկուլի Ֆրազիի ստեղծագործությունների հայերեն թարգմանությունների մասին:

82. Усилия властей Советской Армении по воссоединению армянских территорий с матерью-родиной // История Армении / Под ред. Гр.Р. Симоняна; ЕГУ. - Ер.: Изд-во ЕГУ, 2014. - С. 532-541.

Խորհրդային Հայաստանի իշխանությունների ջանքերը հայկական տարածքները հայրենիքին վերամիավորելու ուղղությամբ:

2015-2016

83. ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտ. 2008-2016 թթ. գործունեություն / [Հմեղ.]՝ Մ.Ս. Հովհաննիսյան // Հայագիտ. հարցեր. - 2016. - № 2 (8). - Էջ 181-189:

Деятельность Института арменоведческих исследований ЕГУ в 2008-2016 гг.

The Activity of the Institute of Armenological Studies of YSU in 2008-2016.

2019-2020

84. Հայաստանյան պատմաբանների աշխատություններում թյուրքականության գաղափարախոսության գնահատման պատմությունից / [Հմեղ.]՝ Ալ. Սաֆարյան // Պատմ. և մշակույթ. - 2019. - № 2. - Էջ 129-137:

Из истории оценки идеологии тюркизма в трудах историков Армении.

On the Ideology of Turkculuk in the Works of Armenian Historians.

85. Շուշիի ավերումը, նրա հայ բնակչության ջարդը: Պատճառները, հետևանքներն ու պատմական դասերը

// Հայագիտ. հարցեր. - 2020. - № 2 (20). - Էջ 121-143. - Ամփ.՝ ոռու., անգլ.

// Ադրբեջանի ցեղասպանական վարքը. պատմություն և արդիականություն. ... Միջազգ. առցանց գիտաժող.՝ նվ. Շուշիի հայ

բնակչութ. ցեղասպանութ. 100-րդ տարելիցին (Շուշի, 2020 թ. հուլիսի 15-16) : Ջեկուց. ժող. - Եր.: Էդիթ պրինտ, 2021. - էջ 59-80. - Ամփ.՝ հայ., ռուս., անգլ.

Разрушение Шуши, погром армянского населения: причины, последствия и уроки истории.

The Destruction of Shushi, the Massacre of its Armenian Population: Reasons, Consequences and Lessons from History.

Տե՛ս «Քաղվածքներ», նաև 16:

86. Սաղաթել-բեկ Յուզբաշյանցի կտակի մասին // Հայագիտ. հարցեր. - 2020. - № 1 (19). - էջ 201-210. - Ամփ.՝ ռուս., անգլ.

О завещании Сагател-бек Юзбашянца.

On the Testament of Saghatel-Bey Yuzbashyants.

2021-2022

87. Թուրքերի օր օրի հաճախակի դարձող խժողություններին ստիպեցին դիմել անհրաժեշտ միջոցների: [Հատված «Չանգեզուրի գոյամարտը 1917-1921 թթ.» մենագրությունից] // Առավոտ. - 2021. - 16 հունվ. - էջ 5:

88. «Грамматика кыпчакского языка», включенная в армянский манускрипт (Матенадаран, рук. № 3522), созданный во Львове в XVII веке / [Соавт.]: Л.С. Саакян, А.В. Сафарян // Вопросы арменоведения. - 2022. - № 2 (26). - С. 213-235:

“The Grammar of the Kipchak Language” Included in the XVII Century Armenian Manuscript Created in Lvov (Matenadaran, № 3522).

XVII դարում Լվովում ստեղծված հայերեն ձեռագրում ընդգրկված «Ղփչաղերեն լեզվի քերականությունը» (Մատենադարան, № 3522):

Գիտակրթական նյութեր
Научно-образовательные материалы
Scientific and Educational Materials

2004

89. Բոլոնիայի հոչակագիրը և մեր բարձրագույն կրթության խնդիրները // Համալսարանական. - 2004. - № 3. - Էջ 2-7:

90. Դասավանդման որակի և արդյունավետության վերաբերյալ ուսանողական հարցումները որպես ուսումնական գործընթացի կառավարման կատարելագործման միջոց / [Հմեղ.]՝ Ա.Կ. Գրիգորյան // Կրթությունը և գիտությունը Արցախում. - 2004. - № 3-4. - Էջ 72-77:

91. Հումանիտար և սոցիալ-տնտեսագիտական բարձրագույն կրթության զարգացման հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում // Կրթությունը և գիտությունը Արցախում. - 2004. - № 3-4. - Էջ 19-26. - (Գիտագործն. համաժողով):

2006-2008

92. Ողջույնի խոսք // Առաջին կուրսեցու ուղեցույց / ԵՊՀ ՀԿԼՎ. - Եր.: Ա. հ., 2006. - Էջ 4-5:

93. Առաջաբան // Դիմորդի ուղեցույց – 2007 / ԵՊՀ, ՄԿԿԿ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2007. - Էջ 3-4:

94. Առաջաբան // Երևանի պետական համալսարան (1919-2007) = Yerevan State University (1919-2007): [Ուղեցույց]. - Եր.: Անտարես, [2007]. - 40 էջ. - (Սյունակագիր, բնագիրը զուգ.՝ հայ. և անգլ.). - Էջ 3-5:

95. Առաջաբան // Ուղեցույց առաջին կուրսեցու / ԵՊՀ, ՀԿԼՎ. - Եր.: Ա. հ., 2007. - Էջ 3-4:

96. ECTS-ի ներդրման ԵՊՀ փորձը: Ուս.-մեթոդ. աշխատանք / [Հմհեղ.]՝ Ա.Կ. Գրիգորյան // Անցումը կրեդիտային համակարգին ՀՀ բուհերում. ներկա իրավիճակ, զարգացումներ, մարտահրավերներ: Եզրափակիչ խորհրդածող. նյութերի ժող. (Եր., 16-17 սեպտ., 2008 թ.). - Եր., 2008. - էջ 45-51:

2009

97. [Առաջաբան] // Երևանի պետական համալսարան: [Գիրք-ալբոմ]...: ԵՊՀ. - Եր.: Երևանի համալս. հրատ, 2009. - էջ 3:
Տե՛ս 179:

98. Առաջաբան // Կենսագրական հանրագիտարան / ԵՊՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ, 2009. - (Նվիրվում է ԵՊՀ հիմն. 90-ամյակին). - էջ 3-10:
Տե՛ս 182:

99. ԵՊՀ-ն կշարունակի հանդես գալ նոր նախաձեռնություններով: [Առաջաբան] // Բարի երթ: Ստեղծագործում են ուսանողները: [Պոեզիա, արձակ] / Կազմ.՝ Ս. Մխիթարյան, Հ. Գրիգորյան; ԵՊՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ, 2009. - էջ 3-4:

100. Իրազեկ դասախոսական կազմը՝ որպես կրթության որակի ներքին երաշխիք / [Հմհեղ.]՝ Ա.Կ. Գրիգորյան, Ժ. Աղասյան // Տեղեկատվության տարածման աշխատաժողովի նյութերի ժողովածու. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2009. - էջ 70-74:

101. Համալսարանի՝ իբրև համազգային կառույցի առաքելությունը // Գիտության աշխարհում. - Եր. - 2009. - № 4. - էջ 24-31:
Տե՛ս «Քաղվածքներ»:

102. Ողջույնի խոսք // Երևանի պետական համալսարանի պատմության 90-ամյա ֆակուլտետը - Եր.: Բավիղ, 2009. - էջ 3:
Տե՛ս 181:

103. Որակի ներքին ապահովման համակարգի կառուցումը ԵՊՀ-ում / [Հմեղ.]՝ Ա.Կ. Գրիգորյան // Տեղեկատվության տարածման աշխատաժողովի նյութերի ժողովածու: Որակի ներքին ապահովում. փորձ, խնդիրներ և միտումներ: (Եր., 23-24 սեպտ. 2008) = Proceedings of the Dissemination Workshop. (Yerevan, 23-24 Sept., 2008). Internal Quality Assurance: Experience, Problems and Trends. = Сб. материалов рабочего собр. распространения информации: Внутр. обеспеч. качества: опыт, задачи и размышления: (Ереван, 23-24 сент. 2008) / ՀՀ ԿԳՆ, ԵՊՀ, ՀՊՃՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2009. - էջ 15-20:

104. Որակի ներքին ապահովման համակարգի կառուցումը ԵՊՀ-ում: Ուս.-մեթոդ. աշխատանք / [Հմեղ.]՝ Ա.Կ. Գրիգորյան, Ա.Ս. Բուդաղյան // Որակի բարելավման փորձը, մարտահրավերները և հեռանկարները Հայաստանի բարձր. կրթ. համար (միջազգ. գիտաժող. նյութերի ժող.). - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2009. - էջ 7-25:

105. Ուսանողական հարցումները՝ որպես կրթության որակի վերահսկման միջոց / [Հմեղ.]՝ Ա.Կ. Գրիգորյան, Հ.Գ. Ժամհարյան, Ա. Սարգսյան // Տեղեկատվ. տարածման աշխատաժող. նյութերի ժող. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2009. - էջ 96-100:

Տե՛ս 103:

106. О состоянии и перспективах развития Ереванского государственного университета // Об образовании. Евраз. пространство. - М.: Изд-во МГУ, 2009. - С. 337-342.

Երևանի պետական համալսարանի կարգավիճակի և զարգացման հեռանկարների մասին:

107. Перспективы развития трансформации и развития системы высшего образования на постсоветском пространстве // Наука и образование эпохи нового возрождения в мировой научно-образовательной системе. Материалы междунар. науч. конф. (9-11 сент. 2009 г., Ашхабад.). - Ашхабад, 2009. - С. 73-77.

Հետխորհրդային տարածքում բարձրագույն կրթության համակարգի վերափոխման և զարգացման հեռանկարները:

108. Предисловие // Армянский вопрос и геноцид армян: Библиография на русском языке (1998-2007 гг.) /.... - Ер.: Изд-во ЕГУ, 2009. - С. 3-4.

Առաջաբան // Հայկական հարցը և Հայոց ցեղասպանությունը. ռուսալեզու մատենագիտություն (1998-2007):

Տե՛ս 188:

2010

109. Առաջաբան // Հայագիտական հրատարակությունները ԵՊՀ-ում (1990-2010 թթ.): Մատենագիտություն / Կազմ.՝ Պ.Գ. Ստեփանյան; Խմբ.՝ Լ.Հ. Հովհաննիսյան; ԵՊՀ, ՀՀԻ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2010. - Էջ 3-14:

110. Հարափոփոխ աշխարհը և ՀՀ բարձրագույն կրթության համակարգի զարգացման հեռանկարները // Համալսարանական կրթությունը 21-րդ դարում = University Education for the 21-st Century = Университетское образование в 21-ом в.: ԵՊՀ 90-ամյակին նվ. միջազգ. գիտաժող. (Եր., 1-4 հոկտ., 2009): Նյութերի ժող. - Եր.: 2010. - Էջ 5-13:

111. [Доклад] // Приоритеты развития классического университета в условиях модернизации образования. Материалы междунар. научно-практич. конф. (Волгоград, 21 мая 2010 г.). - Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2010. - С. 17-24.

[Զեկուցում] // Դասական համալսարանի զարգացման առաջնահերթությունները կրթության արդիականացման համատեքստում: Գիտագործն. կոնֆ. նյութեր (Վոլգոգրադ, 21 մայ., 2010 թ.):

2011-2013

112. Ժամանակակիցների հիշողությունները // Երևանի պետական համալսարանը արցախյան գոյապայքարում. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2011. - էջ 75-79:

Տե՛ս 194:

113. [Доклад] / [Соавт.]: А.К. Григорян // Сетевое взаимодействие вузов СНГ в подготовке кадров для инновационной экономики. Материалы междунар. конф. (20-21 янв. 2011 г., Москва). - М., 2011. - С. 71-77.

[Զեկուցում] // ԱՊՀ բուհերի ցանցային փոխգործակցությունը նորարարական տնտեսության կադրեր պատրաստելու գործում: Միջազգ. կոնֆ. նյութեր (Մոսկվա, 20-21 հունվ., 2011 թ.):

114. Проблемы модернизации университетского образования в условиях мирового финансового кризиса / [Соавт.]: А.К. Григорян, А.С. Будагян и др. // Вестник ВолГУ. Мировой опыт унив. образования: Прил. к серии 6. Унив. образование. - 2013. - № 2. - С. 2-44.

Համալսարանական կրթության արդիականացման հիմնախնդիրները համաշխարհային ֆինանսական ճգնաժամի պայմաններում:

2014-2015

115. Ներածական // ԵՊՀ պատմության և հայ բանասիրության ֆակուլտետների 95-ամյա ուղին - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2014. - էջ 3-4:

Տե՛ս 208:

116. Применение технологий виртуального обучения в организации экологического образования студентов Ереванского государственного университета / [Соавт.]: А.К. Григорян, А.Г. Есяян, Г.Г. Жамгарян, С.К. Шукурян // Экологические проблемы. Евраз. пространство. - М.: Из-во МГУ, 2014. - 624 с. - (Евраз. ун-ты XXI века). - С. 19-26.

Վիրտուալ ուսուցման տեխնոլոգիաների կիրառումը ԵՊՀ ուսանողների բնապահպանական կրթության կազմակերպման գործում:

117. Teaching the Turkological Disciplines in Armenia / [Coaut.]: A. Safaryan // Education and Sport in the Prosperous Epoch of the Powerful State: Abstracts of Reports of the Intern. Sci. Conf. (11-13 November, 2014). – Ashgabat, 2014. - P. 215.

Թուրքագիտական առարկաների դասավանդումը Հայաստանում:

118. Об изучении вопросов тюркской филологии в Армении / [Соавт.]: А. Сафарян // Актуальные вопросы отеч. и зарубеж. иранистики. Междунар. науч.-практич. конф. (15-16 мая 2015 г.). - Казань. - 2015. - С. 244-249.

Հայաստանում թուրքական բանասիրության հարցերի ուսումնասիրության մասին:

2016

119. Առաջաբան // Պրոֆ. Մանվել Ասատրյանի 90-ամյակին նվիրված գիտ. նստաշրջան (Եր., 27 ապր., 2016 թ.): Զեկուց. ժողովածու / ԵՊՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2016. - Էջ 3-4:

120. Օսմաներենի դասագրքի հրատարակության առթիվ [ներած. խոսք] // Օսմաներենի դասագիրք = Учебник османско-турецкого языка / Ա. Սարգսյան, Ալ. Սաֆարյան, Լ. Սահակյան; Խմբ.՝ Ռ. Սաֆրաշատյան. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2016. - Էջ 5:

121. Об армяно-туркменских культурных связях и научно-образовательном сотрудничестве между Арменией и Туркменистаном / [Соавт.]: А. Сафарян

// Образование и спорт в эпоху могущества и счастья. (Материалы междунар. науч. конф. (9-10 ноября 2016 г.). - Ашхабад, 2016. - С. 316-317.

// Հայագիտ. հարցեր. - 2019. - № 1. - էջ 226-235:

Հայ-թուրքմենական մշակութային կապերի և Հայաստանի ու Թուրքմենստանի միջև գիտակրթական համագործակցության մասին:

122. Rector's Foreword = Ռեկտորի նախաբան // YSU Strategic Development Plan (2016-2020) = ԵՊՀ-ի զարգացման ռազմավարական ծրագիր (2016-2020)/ YSU. - Yer., 2016. - P. 5:

2017-2018

123. Բարձրագույն կրթության հիմնախնդիրները ՀՀ-ում և ԱՀ-ում: (Ներածական ելույթներ) // Բարձր. կրթության հիմնախնդիրներ և հեռանկարներ: Աշխատաժող. նյութեր [Ստեփանակերտ, 2017 թ., հունիսի 29] / ՀՊՏՀ, Արցղձ. - Եր.: Տնտեսագետ, 2017. - էջ 21-29:

Տե՛ս նաև 217:

124. [Շնորհավորական ուղերձ պրոֆ. Գուրգեն Մելիքյանի 80-ամյա հոբելյանի առթիվ] // Արևելագիտ. հարցեր, 2017. - № 12. - էջ 5-7:

125. Достижения и вызовы в системе высшего образования Армении / [Соавт.]: А.К. Григорян, А.С. Будагян // Университеты в евразийском образовательном пространстве / ЕАУ. - М.: Изд-во МГУ, 2017. - (Евраз. ун-ты XXI века). - С. 287-300.

Ձեռքբերումներ և մարտահրավերներ Հայաստանի բարձրագույն կրթության համակարգում:

126. Ողջույնի խոսք // Կրթամշակութային կյանքը Հայաստանի առաջին Հանրապետության տարիներին: Գիտաժող. նյութեր (Եր., 2018 թ., 15-16 մայ.) / Համազգ. հայ կրթամշակութ. միություն, ԵՊՀ, ՀՀ ԳԱԱ. - Եր., 2018. - էջ 12-13:

Տե՛ս 221:

127. Առաջաբան // Երևանի պետական համալսարանի պատմությունից / ...; ԵՊՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2018. - էջ 8-9. (Նվիրվում է ԵՊՀ հիմն. 100-ամյակին):

Տե՛ս 220:

128. О сотрудничестве Ереванского государственного университета с ведущими тюркологическими центрами Туркменистана / [Соавт.]: А. Сафарян // Образование и спорт в эпоху могущества и счастья. (Материалы междунар. науч. конф. (13-14 ноября, 2018 г.). - Ашхабад. - 2018. - С. 66-68.

Երևանի պետական համալսարանի և Թուրքմենստանի առաջատար թուրքագիտական կենտրոնների համագործակցության մասին:

2020

129. О научно-образовательном сотрудничестве между Арменией и Казахстаном: реалии и перспективы / [Соавт.]: Александр Сафарян // Вопросы арменоведчества. - 2020. - № 3 (21). - С. 3-11. - Рез. арм., англ.

Հայաստանի և Ղազախստանի միջև գիտակրթական համագործակցության մասին, իրողություններ և հեռանկարներ:

Scientific and Educational Cooperation Between Armenia and Kazakhstan: Facts and Prospects.

Հրապարակախոսական նյութեր: Հարցազրույցներ Публицистические материалы. Интервью Publicistic Materials. Interviews

2001

130. Աստված ու հայրենիք: [Հարցազրույց «Ձանգեգուրի գոյամարտը» գրքի մասին / Գրի առավ Մավր Դանիելյանը] // Հայացք Երևանից. - 2001. - № 4. - Էջ 42-43:

131. Գարեգին Նժդեհը, փետրվարյան ապստամբությունը և Ձանգեգուրի գոյամարտի ավարտը: [Հարցազրույց / Գրի առավ Մավր Դանիելյանը] // Երկիր. - 2001. - 17 փետր. - Էջ 5:

132. Նժդեհի ծրագիրը անշեջ կրակ է // Ժամանակ. - 2002. - 14-20 հունիսի. - Էջ 2:

2003

133. Հայագիտական միջազգային գիտաժողով՝ պետական հովանավորությամբ: [Հարցազրույց / Գրի առավ Ռուզան Պողոսյանը] // Ազգ. - 2003. - 3 ապր. - էջ 4:

2004-2005

134. Ռազմավարական առաջարկներ: [Հարցազրույց / Գրի առավ Մուշեղ Արամյանը] // Հարթակ. - 2004. - 21-27 ապր. - էջ 4-5:

135. ԵՊՀ-ն Հայաստանի երրորդ հանրապետության ստեղծման և կայացման ճանապարհին: [Հարցազրույց / Գրի առավ Կարեն Գրիգորյանը] // Համալսարանական. - 2005. - № 4. - էջ 18-19:

136. Նրանց ձեռքում է ապագայի դեկր: [Հարցազրույց / Գրի առավ Ա. Ներսիսյանը] // Հարթակ. - 2005. - 23 փետր. - էջ 3:

2006

137. Ես ձեր մի մասնիկն եմ: [Հարցազրույց / Գրի առավ Գ. Լուսաբերը] // Կրթություն. - 2006. - 24 մայ. - էջ 2-3:

138. Ոչ այնքան իրավունք է, որքան պարտականություն: [Հարցազրույց / Գրի առավ Ծ. Նազարյանը] // Հայաստանի Հանրապետ. - 2006. - 20 սեպտ. - էջ 5:

139. Շնորհավորական ուղերձ [Իրանի Իսլամական հեղափոխության հաղթ. 28-ամյակի առթիվ] // Միհր. - 2006-2007. - № 6,1. - էջ 11:

2007

140. Երիտասարդ կադրերին համալսարան բերելու իմաստով լուրջ խնդիրներ ունենք: [Հարցազրույց / Գրի առավ Լիլիթ Գրիգորյանը] // Իրավունք. - 2007. - 12-18 հունվ. - էջ 14:

141. Պաշտոնյա լինելը «մասնագիտություն է»: [ԵՊՀ ռեկտոր Ա. Սիմոնյանի տեսակետը / Գրի առավ Անուշ Հակոբյանը] // Քաղ. ծառայություն. - 2007. - 19 սեպտ. - էջ 1, 2:

142. Ամփոփվեցին տարեվերջյան ձեռքբերումները: [ԵՊՀ ռեկտոր Ա. Սիմոնյանի մամլո ասուլիսի մասին] // Կրթություն. - 2011. - 12 հունվ. - էջ 5:

143. ԵՊՀ-ի գործունեությունը թափանցիկ կլինի բոլորի համար: [ԵՊՀ ռեկտոր Ա. Սիմոնյանի մամլո ասուլիսի մասին] / Անուշ Սամվելյան // Հայաստանի Հանրապետ. - 2007. - 2 մարտի. - էջ 1, 3:

144. Ինչո՞ւ է հայագիտությունը հայտնվել անմխիթար վիճակում: [Հարցազրույց / Գրի առավ Նվարդ Բորյանը] // Հայոց աշխարհ. - 2007. - 24 մարտի. - էջ 6:

Տե՛ս նաև «Քաղվածքներ»:

145. Ազգային գաղափարախոսություն չունենք, բայց նրա առանձին դասընթացներ ունենք: [Հարցազրույց / Գրի առավ Նվարդ Բորյանը] // Իրավունք. - 2007. - № 37. - 18-24 մայ. - էջ 12:

146. Համալսարանական կրթությունը տուրք չէ մենթալիտետին: [ԵՊՀ ռեկտոր Ա. Սիմոնյանի մամլո ասուլիսի մասին] / Անուշ Սամվելյան // Հայաստանի Հանրապետ. - 2007. - 11 սեպտ. - էջ 3:

147. Մենք լուրջ հիմնարկ ենք: [Հարցազրույց / Գրի առավ Թ. Հակոբյանը] // Տարեգիր. - 2007. - 2 նոյեմբ. - էջ 5:

2008-2009

148. Պախարակելի է ոչ միայն կաշառք վերցնելը, այլև տալը: [Հարցազրույց / Գրի առավ Ռուզան Պողոսյանը] // Ազգ. - 2008. - 24 հունիսի. - էջ 4:

149. Կաշառք տալը նույն հանցագործությունն է, ինչ որ կաշառք վերցնելը: [Հարցազրույց / Գրի առավ Հ. Մարտիրոսյանը] // Դե ֆակտո. - 2009. - № 6. - Էջ 74-77:

150. Կոռուպցիայի դեմ պետք է պայքարել ազգովի, հասարակության ուժերի գերլարումով: [Հարցազրույց / Գրի առավ Է. Ծատուրյանը] // Երկիր. - 2009. - 1 սեպտ. - Էջ 3:

151. Սոցիալական հետազոտությունների մեծ մասը հեռու է օբյեկտիվությունից: [Հարցազրույց / Գրի առավ Լ. Հովհաննիսյանը] // Հայաստանի գրուցակից. - 2009. - 16 հոկտ. - Էջ 8:

152. Համալսարանը չի կարող հանգստանալ անցյալի դափնիների վրա: [Հարցազրույց / Գրի առավ Անուշ Մամվելյանը] // Քաղ. ծառայություն. - 2009. - 28 հոկտ. - Էջ 1, 2:

153. Երևանի պետական համալսարանը 90 տարեկան է: [Հարցազրույց / Գրի առավ Սուսաննա Թամազյանը] // Դե ֆակտո. - 2009. - № 11. - Էջ 28-39:

2010

154. Համալսարանը ցանկանում է դառնալ նաև հետազոտական կենտրոն: [Հարցազրույց / Գրի առավ Մամվել Ավագյանը] // Կապիտալ. - 2010. - 17 ապր.

155. Армянской исторической науке пора выходить на цивилизационный уровень: [Интервью / Беседу вела Ирина Аброян] // Республика Армения. - 2010. - № 44 (791). - 16 июня. - С. 1, 14.

Ժամանակն է, որ հայ պատմագիտությունը հասնի քաղաքակրթական մակարդակի:

2011

156. Ինչո՞ւ չեք հասկանում, ախր սա ԱՄՆ դեսպանն է: [Հարցազրույց ՀՀ-ում ԱՄՆ դեսպան Յովանովիչի՝ ԵՊՀ-ում կայացած

ելույթի մասին / Գրի առավ Ա. Հակոբյանը] // Իրավունք. - 2011. - 15-17 մարտի. - Էջ 4:

157. Երևանի պետական համալսարանը՝ կրթական ժամանակակից առաջընթացներում: [Հարցազրույց / Գրի առավ Մելանյա Բաղայանը] // Ազգ. - 2011. - 15 ապր. - Էջ 1, 4-5:

158. Ականավոր գիտնականի անուրանալի վաստակը: [ՀՀ ԳԱԱ նիսգ. Ռ.Մ. Մարտիրոսյանի ծննդ. 75-ամյակի առթիվ] / [Հմեղ.]՝ Յու. Լ. Վարդանյան

// Առավոտ. - 2011. - 3 մայ. - Էջ 9:

// Կրթություն. - 2011. - 4 մայ. - Էջ 3, 4:

159. Երբ վաստակը գնահատվում է: [ՀՀ ԳԱԱ նիսգ. Ռ.Մ. Մարտիրոսյանի մասին] // Հայաստանի Հանրապետ. - 2011. - 3 մայ. - Էջ 5:

160. Ես դեմ եմ դասախոսական կազմի «գլխատմանը»: [Հարցազրույց / Գրի առավ Ա. Ներսիսյանը] // Հայացք. - 2011. - 31 օգոստ. - Էջ 5:

2012-2014

161. Ձեռքբերումները կլինեն շարունակական // Կրթություն. - 2012. - 26 դեկտ. - Էջ 4:

162. Հարավային Կովկասը միշտ էլ եռացող կաթսա է եղել: [Հարցազրույց / Գրի առավ Նաիրա Համբարձումյանը] // Եթեր. - 2012. - 26 ապր. - № 17. - Էջ 21:

163. Համալսարանը մեր գոյության ամենակարևոր գրավականներից է: [Հարցազրույց / Գրի առավ Վարդուհի Զաքարյանը] // Կրթություն. - 2014. - 10 սեպտ. - Էջ 5:

2015

164. Երևանի պետական համալսարան: [Հարցազրույց] // Վարկանիշ. - 2015. - № 1. - Էջ 8-9:

165. Պետք է հպարտանալ նման մարդկանցով: [Ֆիզիկոս, ԳԱԱ ակադ. Վ.Մ. Հարությունյանի ծննդ. 75-ամյակի առթիվ] // Հայոց աշխարհ. - 2015. - 29 օգոստ.

166. Բարձրագույն կրթության համակարգում ներդրումների աճը պետք է դիտարկվի որպես կարևորագույն գերակայություն // Երևանի համալս. - 2015 (հունիս-հուլիս):

167. ԵՊՀ-ն միշտ պետք է լինի իշխանության կողքին: [Հարցազրույց / Գրի առավ Սիրանույշ Պապյանը] // Ժամանակ. - 2015. - 6 հոկտ. - Էջ 7:

168. Եթե նաև տեսությամբ զբաղվեի, կկարողանայի շախմատիստ լինել...: [Հարցազրույց / Գրի առավ Ժ. Պողոսյանը] // Շախմատային Հայաստան. - 2015. - № 12. - Էջ 6-7:

169. Թերթն այսօր ավելի հետաքրքիր ու գունագեղ է դարձել [«Երևանի համալսարան» թերթի 95-ամյակի առթիվ] // Երևանի համալս. - 2015. - դեկտ.

2016-2018

170. Նա դասական մտավորականի փայլուն օրինակ է [ՀՀ ԳԱԱ թ.ա., ԵՊՀ Կենսաբ. ֆակ. գենետիկայի և բջջաբ. ամբիոնի վարիչ Ռուբեն Հարությունյանի մասին] // Երևանի համալս. - 2017. - փետր.

2020

171. Մեր պետականության գոյության գրավականը հայկական ուժեղ բանակն է: [Զրույց ԵՊՀ ՀՀԻ տնօրեն Ա. Սիմոնյանի հետ / Գրի առավ Գոհար Հակոբյանը] // Առավոտ. - 2020. - 12 նոյեմբ. - Էջ 6:

2022

172. [Հարցազրույց ԵՊՀ նախկին ռեկտոր Ա. Սիմոնյանի հետ] / Գրի առավ Սոնա Ադամյանը // Հրապարակ. - 2022. - 13 մայ. - Էջ 7:

Խմբագրած աշխատանքներ
Редактированные им труды = Works Edited by Him

2001-2005

173. Գարեգին Նժդեհ – 115: Գիտաժողովի նյութեր / [Հմխմբ.]՝
Հ.Ա. Ավետիսյան, Ա.Ս. Վիրաբյան. - Եր.: Գիտություն, 2001. - 135 էջ. -
[Խմբ.]

Տե՛ս նաև 31:

174. Գարեգին Նժդեհ: Երկեր 2 հատորով / Կազմ.՝ Ա.Ռ. Բաղա-
լյան և ուրիշ.; [Հմխմբ.]՝ Հ.Ա. Ավետիսյան, Վ.Ն. Ղազախեցյան,
Ա.Ս. Վիրաբյան; ՀՀ ԱԳԳ, ՀՀ ԳԱԱ ՊԻ, ԵՊՀ. - Եր., 2002. - Ծնթգր.

Հ. 1. (502 էջ); Հ. 2. (506 էջ). - [Խմբխոր. անդ.]

175. Հայոց մեծ եղեռն – 90: Հողվածների ժողովածու / Խմբխոր.՝
Հայկազ Հովհաննիսյան, Ալեքսանդր Սաֆարյան; ԵՊՀ. - Եր.: Երևանի
համալս. հրատ., 2005. - 532 էջ. - [Պատ. խմբ.]

2006-2007

176. Միջկուսակցական հարաբերությունները Հայաստանի
Հանրապետությունում բոլշևիկյան հակապետական ելույթների և
դրանց հետևանքների հաղթահարման շրջանում: (1920 թ. մայ-
օգոստ.) / Վանիկ Բաբաջանյան. - Եր.: Երևանի համալս. հրատ.,
2006. - 28 էջ. - [Խմբ.]

177. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն. անցյալը, ներ-
կան և ապագան: Միջազգ. գիտաժողով (նվ. ԼՂՀ կազմավ. 15-ամյա-
կին): Զեկուց. հիմնադրույթներ (2006 թ., հունիսի 21-24, Ստեփանա-
կերտ) = Republic of Nagorno-Karabakh: Past, Present and Future: Intern.
Sc. Conf.: Tests of Reports (June 21-24, 2006, Stepanakert): [= Нагорно-
Карабахская Республика: прошлое, настоящее и будущее: Междунар.
конф. (21-24 июня 2006 г., Степанакерт)] / ՀՀ ԳԱԱ; ԵՊՀ; Արցախի
ՊՀ. - Եր.: Երևանի համալս. հրատ. - (Բնագիրը՝ հայ., ռուս., անգլ.)

[1-ին հրատ.] - 2006. - 306 էջ. - *[Խմբիտր. նխագ.]*
[2-րդ հրատ.] - 2007. - 586 էջ. - *[Խմբիտր. նխագ.]*

2009

178. Գրական համալսարան: (Գրակ.-գեղ. ժողովածու): Գ. 11 / Կազմ.՝ Վ.Ս. Մաղալյան; ԵՊՀ. - ԵՊՀ հրատ., 2009. - 492 էջ. - *[Խմբիտր. նխագ.]*

179. Երևանի պետական համալսարան: [Գիրք-ալբոմ] / Առաջաբ.՝ Սերժ Սարգսյան; Խմբիտր.՝ Լ.Ա. Ազատյան (պատ. խմբ.), Ա.Կ. Գրիգորյան, Կ.Հ. Գրիգորյան և ուրիշ.; Նկ.՝ Լ.Վ. Մայիլյան և ուրիշ.; ԵՊՀ. - Եր.: Երևանի համալս. հրատ, 2009. - 191 էջ. - *[Խմբիտր. նխագ.]*

Տե՛ս նաև 97:

180. Երևանի պետական համալսարան: Տարեգրություն / Կազմ.՝ Ժակ Մանուկյան; ԵՊՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2009. - 439 էջ. - (Ընծայագիր՝ «Նվիրվում է ԵՊՀ հիմն. 90-ամյակին»). - *[Գլխ. խմբ.]*

181. Երևանի պետական համալսարանի պատմության 90-ամյա ֆակուլտետը / Կազմ.՝ Էդ. Գ. Մինասյան և ուրիշ.; Խմբիտր.՝ Հ.Ս. Աբրահամյան և ուրիշ. - Եր.: Բավիդ, 2009. - 494 էջ. - *[Գլխ. խմբ.]*

Տե՛ս նաև 102:

182. Կենսագրական հանրագիտարան / Խմբիտր.՝ Հ.Ք Գասպարյան և ուրիշ.; ԵՊՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ, 2009. - 620 էջ. - (Նվիրվում է ԵՊՀ հիմն. 90-ամյակին). - *[Խմբիտր. նխագ.]*

Տե՛ս նաև 98:

183. Հայոց պաշտամունքային վայրեր / Ս.Տ. Մելիք-Բախշյան. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2009. - 432 էջ+10 էջ ներդիր, նկ. - (Գալուստ Կիլպենկեան հիմնարկութեան հայկական մատենաշար). - *[Խմբիտր. նխագ.]*

184. Հայոց պատմություն: 10-րդ դասարան (ընդհանուր և բնագիտամաթ. հոսքեր) / Ա.Ա. Մելքոնյան, Հ.Գ. Ավետիսյան և ուրիշ.; [Գլխ. հմխմբ.]՝ Ա.Ա. Մելքոնյան. - Եր.: Ջանգակ-97, 2009. - 239 էջ. - [Գլխ. խմբ.]

Տե՛ս նաև 211:

185. Հայոց պատմություն: 10-րդ դասարան (հումանիտար հոսք) / Ա.Ա. Մելքոնյան, Հ.Գ. Ավետիսյան, Ա.Ե. Մովսիսյան և ուրիշ.; [Գլխ. հմխմբ.]՝ Ա.Ա. Մելքոնյան. - Եր.: Ջանգակ-97, 2009. - 256 էջ. - [Գլխ. խմբ.]

186. Մեր անվանի դասախոսները: III մաս / Կազմ.՝ Լ.Պ. Ղարիբջանյան, Հ.Ք. Գասպարյան; ԵՊՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2009. - 220 էջ. - [Խմբիտր. նխգ.]

187. Տասը հարց, տասը պատասխան: ՀՀ և Թուրքիայի Հանրապետության միջև դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատման ու երկկողմ հարաբերությունների զարգացման մասին արձանագրություններ: (Տեսակետներ են հայտնում ԵՊՀ փորձագետները) / Կազմ.՝ Ա. Ղարիբյան; [Հմխմբ.]՝ Վ. Գրիգորյան, Է. Ջոհրաբյան, Վ. Պետրոսյան; ԵՊՀ, ՀՀԻ; ԱԳՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2009. - 46 էջ. - [Խմբիտր. նխգ.]

Տե՛ս նաև 64:

188. Армянский вопрос и геноцид армян: Библиография на русском языке (1998-2007 гг.) / Сост. Э.А. Бабалян; ИАИ ЕГУ. - Ер.: Изд-во ЕГУ, 2009. - 281 с. - [Отв. ред.]

Տե՛ս նաև 108:

2010

189. Երևանի պետական համալսարանի գործունեության գնահատման առանցքային ցուցանիշները (2005-2010). - Եր.: ԵՊՀ հրատ, 2010. - 96 էջ. - [Խմբիտր. նխգ.]

190. Հայոց պատմություն: Դասագիրք ավագ դպրոցի 11-րդ դաս. համար, բնագիտ. հոսք. - Եր., 2010. - 240 էջ. - [Գլխ. խմբ.]

Տե՛ս 8:

191. Հայոց պատմություն: Դասագիրք ավագ դպրոցի 11-րդ դաս. համար, հումանիտար հոսք. - Եր., 2010. - 352 էջ. - [Գլխ. խմբ.]

Տե՛ս 8:

192. Տարեգիրք Բ.: Պատմագիտական հանդես / ԵՊՀ, Պատմ. ֆակ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2010. - 378 էջ. - [Գլխ. խմբ.]

193. Всесоюзные газеты о проблеме Нагорного Карабаха: Библиография на русском языке (1988-1991 гг.) / Сост. А.С. Агабабян; ИАИ ЕГУ. - Ер.: Изд-во ЕГУ, 2010. - 110 с.: Имен. указ.: с. 100-108. - [Отв. ред.]

2011

194. Երևանի պետական համալսարանը Արցախյան զոյապայքարում / Կազմ.՝ Ժակ Մանուկյան; ԵՊՀ ՀՀԻ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2011. - 254 էջ + 14 էջ ներդիր: 7 նկ. - (Ընծայագիր՝ «Նվիրվում է ՀՀ անկախութ. 20-րդ տարեդարձին». - [Աշխատ. խմբի ղեկ.]

Տե՛ս նաև 112:

195. Համալսարանականները Արցախյան պատերազմում / Կազմ.՝ Ժակ Մանուկյան, Մարինե Մկրտչյան, Հեղինե Գասպարյան; ԵՊՀ, Պատմ. թանգ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2011. - [20] էջ. - [Աշխատ. խմբի ղեկ.]

196. Հայոց պատմություն: 1922 թվականից մինչև մեր օրերը: 12-րդ դասարան: Ընդհանուր և բնագիտամաթ. հոսքերի դասագիրք / Ա.Ա. Մելքոնյան, Յու. Հովսեփյան, Էդ. Գևորգյան և ուրիշ.; [Հմխմբ.]՝ Ա.Ա. Մելքոնյան, Ա.Ս. Նազարյան. - Եր.: Զանգակ-97, 2011. - 128 էջ. - [Գլխ. խմբ.]

197. Арцах–Карабах. Библиография на русском языке 1988-2010 гг.... - Ер., 2011. - 360 с. - [Отв. ред.]

[Տե՛ս 9]:

2012

198. Զիյա Գյոքալփը և «Թյուրքականության հիմունքները»: Մենագրություն = Зия Гекальп и "Основы тюркизма" / Ալ. Սաֆարյան; [Հմխմբ.]՝ Ռ.Ա. Սաֆրաստյան; ԵՊՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2012. - 300 էջ. - [Պատ. խմբ.]

199. Նիկողայոս Ադոնց: Երկեր: Հինգ հատորով. - (Գ. Կիուլ-պէնկէան հիմնարկութեան հայկ. մատենաշար). -

Հ. Ե: Հայ-բյուզանդական ուսումնասիրություններ / Թարգմ.՝ Ա.Բ. Շահումյան, Օ.Ս. Վարդազարյան, Վ.Ա. Պողոսյան; ԵՊՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2012. - [665] էջ. - [Խմբ. հանձ. անդ.]

Հ. Զ (լրացուցիչ հատոր): Հրապարակախոսություն / Խմբ.՝ Պ.Հ. Հովհաննիսյան և ուրիշ.; ԵՊՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2012. - 540 էջ. - [Խմբ. հանձ. անդ.]

200. «Տնտեսական թյուրքականությունը», էտատիզմի քաղաքականությունը Թուրքիայում և տնտեսության «թուրքացումը»: Ուս.-մեթոդ. ձեռնարկ / Ա.Վ. Սաֆարյան; [Հմխմբ.]՝ Ռ.Ա. Սաֆրաստյան; ԵՊՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2012. - 48 էջ. - [Պատ. խմբ.]

2013

201. Երևանի պետական համալսարանի գործունեության գնահատման առանցքային ցուցանիշները (2008-2013) / ԵՊՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2013. - 97 էջ. - [Խմբ. խոր. նխագ.]

202. Հայաստանի անվտանգությունը տարածաշրջանային ուղղափառության գործընթացների համատեքստում: [Գիտաժողովի նյութերի ժողովածու] / Կազմ.՝ Ալվինա Աղաբաբյան; ԵՊՀ ՀՀԻ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2013. - 188 էջ, նկ., աղս. - [Խմբ. խոր. նխագ.]

203. Հայկական ինքնության խնդիրները 21-րդ դարում: Գիտաժող. նյութեր / Խմբ.՝ Պ. Հայտոսյան, Ա.Մ. Տազեսյան, Յու.Ս. Ավետիսյան; ԵՊՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2013. - 184 էջ. - [Գլխ. խմբ.]

Տե՛ս նաև 73:

204. Հայոց պատմություն: 8-րդ դասարան: Դասագիրք հանրակրթ. հիմն. դպրոցի համար / Հմխմբ.՝ Ա. Մելքոնյան, Ա. Նազարյան. - Եր.: Ջանգալ, 2013. - 191 էջ. - [Խմբ.]

Տե՛ս նաև 10, 75:

205. «Հայ-վրացական հարաբերություններ» մատենաշար: Գիրք Ա, Բ, Գ, Դ, Ե / ԵՊՀ ՀՀԻ Վրացագիտ. հայկ. կենտրոն. - Եր.: ԵՊՀ հրատ, 2013-2019. - [Խմբխոր. նխագ.]

Ա – Վրաց աղբյուրները Հայաստանի և հայերի մասին: Քաղվածքներ վրացերեն բնագրերից հայերեն թարգմանությամբ. ներածություն-ծանոթագրություններով և հավելվածով [վերահրատ.] / Լ. Մելիքսեթ-Բեկ: [Կազմ. և հմխմբ. Հ.Ս. Բայրամյան]. - 2013. - X, 268, 168, 343 էջ: Հավել.։ Անվանացանկեր:

Բ – Վրացի պօտո Աղակին հայերի մասին: (Թիֆլիս, 1898) / Ն. Մարր; Материалы для истории грузино-армянских отношений (СПб, 1904) / X.A. Вермишев: [Կազմ. և հմխմբ. Հ.Ս. Բայրամյան]. - 2013. - 338 էջ. - Բնագիրը՝ հայ. և ռուս.

Գ – Հայկական սկզբնաղբյուրները Վրաստանի մասին (Ե-Ժ դարեր): [Կազմ. և ծնթգր. Ռուզաննա Հարությունյան, հմխմբ. Հ.Ս. Բայրամյան և ուրիշ.]. - 2016. - 312 էջ. - Անձնանունների ցանկ՝ էջ 276-311:

Դ – Հայկական սկզբնաղբյուրները Վրաստանի մասին (ԺԱ-ԺԳ դդ.): [Կազմ. Ռուզաննա Հարությունյան; [Հմխմբ.]. Հ.Ս. Բայրամյան և ուրիշ.]. - 2019. - 320 էջ. - Անվանացանկեր:

V[Ե] – Կիրիլոն կաթողիկոս Վրաց, Պատմութիւն հայ-վրացական յարաբերութեանց եօթներորդ դարու մեջ (Քառասնամեայ շրջան հայոց եկեղեցական պատմութենէն): Վրթանէս վարդապետ քերթող: Պատմական ուսումնասիրութիւն / Գրեց

Հ. Ներսես Աղիներեան Մխիթ. ուխտէն: [Կազմ., խմբ.՝ Հր. Բայրամյան; Առաջաբ. և ծնթղթ. Գ.Հ. Տեր-Վարդանյանի]. - 2019. - 370 էջ:

2014

206. Արցախ = Арцах = Artsakh: [Արցախի համառոտ պատմությունը հնագույն ժամանակներից մինչև 1923 թ.] / Ա.Ս. Աղաբաբյան, Ա.Ա. Ղարիբյան; ԵՊՀ; ՌՀԳՀԼ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2014. - 160 էջ, [6] թ., նկ., քարտ. - (Տեքստը՝ հայ., ռուս. և անգլ.). - [Գլխ. խմբ.]

207. Դեպի Հայաստան: Ամերիկյան զինվորական առաքելության զեկույցը. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2014. - 160 էջ. - [Գլխ. խմբ.]

Տե՛ս 11:

208. ԵՊՀ պատմության և հայ բանասիրության ֆակուլտետների 95-ամյա ուղին / Պատ. խմբ.՝ Լ.Վ. Ավետիսյան; Խմբխոր.՝ Էդ.Գ. Մինասյան և ուրիշ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2014. - 128 էջ: լուսանկ. - [Գլխ. խմբ.]

Տե՛ս նաև 115:

209. Թուրքիայի պաշտպանական համակարգի արդիականացումը և անվտանգության ոլորտի բարեփոխումները = Модернизация оборонного комплекса и реформы в сфере безопасности Турции = Turkey's Defense System Modernization and Security Sector Reforms / Լ.Ս. Հովսեփյան; [Հմխմբ.]՝ Ռ.Ա. Սաֆրաստյան; ԵՊՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2014. - 360 էջ. - [Խմբ.]

210. Հայագիտության հարցեր: Հանդես = Armenological Issues: Bulletin / ԵՊՀ, ՀՀԻ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ. - 2014-2022. - [Գլխ. խմբ.]

211. Հայոց պատմություն: 10-րդ դասարան, ընդհանուր և բնագիտամաթ. հոսք / [Հմխմբ.]՝ Ա. Մելքոնյան, Ա. Նազարյան. - Եր., 2014. - 240 էջ. - [Խմբ.]

1-ին հրատ.՝ 2009 թ. (տե՛ս 184):

212. У истоков русского арменоведения (историографический обзор) / С.М. Саядов; Ред.: В.С. Габдулин; ЕГУ, ИАИ. - Ер.: Изд-во ЕГУ. - 2014. - 334 с. - *[Науч. ред.]*

Ռուսական հայագիտության ակունքներում (պատմագիտական ակնարկ):

213. The Armenian Genocide: A Linguocognitive Perspective = Հայոց ցեղասպանությունը: Լեզվաճանաչողական մեկնակետ / Seda Gasparyan; Preface by Ashot Melkonyan, Irina Magidova; Coedt.: Alex Lowry. - Yerevan: YSU press, 2014. - 206 p., [6] l.: ill.; Bibliogr.: p. 189-203. - Text in English; Prefatory matter also in Armenian. - *[Edt.]*

2015-2016

214. Հայ-վրացական ռազմաքաղաքական հարաբերությունները 1918-1921 թթ. = The Armenian-Georgian Military-Political Relations = Армяно-грузинские военно-политические отношения в 1918-1921 гг. / Վ.Հ. Վիրաբյան; [Հմխմբ.] Մ.Ս. Հովհաննիսյան և ուրիշ.; ԵՊՀ, ՀՀԻ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2016. - 830 էջ. - *[Խմբիտր. նիսգ.]*

215. Վահան Տերյանի անհայտ նախաձեռնությունը. հայ որբերի հուշերը / Գ. Էմին-Տերյան. - Եր.: Անտարես, 2016. - 373 էջ: լուսանկ. - Ցանկեր՝ էջ 344-370. - *[Խմբ.]*

216. Raphael Lemkin's Draft Convention on Genocide and the 1948 UN Convention: A Comparative Discourse Study = Ցեղասպանության կոնվենցիայի Ռաֆայել Լեմկինի նախագիծը և 1948 թ. ՄԱԿ-ի կոնվենցիան: Դիսկուրսի համեմատական քննություն / S. Gasparyan, Sh. Paronyan, A. Chubaryan, G. Muradyan; YSU. - Yerevan: YSU Press, 2016. - 176 p.: color ill.; Includes bibliogr. references (pages 141-150) and index. - Text in English; Prefatory matter also in Armenian. - *[Edt.]*

2017-2018

217. Բարձրագույն կրթության հիմնախնդիրներ և հեռանկարներ: Աշխատածոդ. նյութեր: [Ստեփանակերտ, 2017 թ., հունիսի 29] / ՀՊՏՀ, ԱրցղՀ. - Եր.: Տնտեսագետ, 2017. - 134 էջ. - *[Խմբիտր. անդ.]*

Տե՛ս նաև 123:

218. The Key Performance Indicators of Yerevan State University: (2010-2015) / YSU; [Transl. from Armenian by Depart. of Translation Studies, Romance-Germanic Philol. Fac.]. - Yerevan: YSU press, 2017. - 93 p.: col. figs.

Երևանի պետական համալսարանի գործունեության գնահատման առանցքային ցուցանիշներ (2010-2015). - *[Խմբիտր. նիսգ.]*

219. «Գիտական Արցախ», 2018-2021. - *[Խմբիտր. նիսգ.]*

220. Երևանի պետական համալսարանի պատմությունից / Հ.Ք. Գասպարյան; [Հմխմբ.]՝ Հր. Միրզոյան, Վլ. Մաղալյան և ուրիշ.; Քարտ. կազմ.՝ Վ. Մխիթարյան; ԵՊՀ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2018. - 290 էջ: Քարտ, գուն. նկ. - (Նվիրվում է ԵՊՀ հիմնադրման 100-ամյակին). - *[Խմբիտր. նիսգ.]*

Տե՛ս նաև 127:

221. Կրթամշակութային կյանքը Հայաստանի առաջին հանրապետության տարիներին: Գիտածոդ. նյութեր (Եր., 2018 թ., 15-16 մայ.) // Համագգային հայ կրթամշակութային միություն, ԵՊՀ, ՀՀ ԳԱԱ. - Եր., 2018. - 276 էջ. - *[Կազմկոմ. անդ.]*

Տե՛ս 126:

222. Պայքար Բաքվի համար (1917 թ. նոյեմբ. – 1918 թ. ապր.) / Վահան Մելիքյան; ԵՊՀ, ՀՀԻ. - Եր. ԵՊՀ հրատ., 2018. - 223 էջ + 8 ներդիր թերթ. - *[Խմբ.]*

223. Ստրատեգ: Տարեկան ամփոփիչ հանրապետական գիտատժողովի հողվածների ժողովածու / ԵՊՀ; ՌՀԳՀԼ; ՏԱԿ. - Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2018. - 180 էջ. - [Գլխ. խմբ.]

2019-2021

224. Կենսագրական հանրագիտարան: 2-րդ՝ լրամշ. հրատ. / ԵՊՀ. - Եր., 2019. - 748 էջ. - (Նվիրվում է ԵՊՀ-ի հիմնադրման 100-ամյակին). - [Խմբիչ. նխագ.]

225. Ադրբեջանի ցեղասպանական վարքը. պատմություն և արդիականություն (իրավաքաղաքական գնահատականից մինչև միջազգային դատարան): Միջազգ. առցանց գիտատժող.՝ նվ. Շուշիի հայ բնակչույթ. ցեղասպանույթ. 100-րդ տարելիցին (Շուշի, 2020 թ. հուլիսի 15-16) = Геноцидальное поведение Азербайджана: история и современность (от полит.-прав. оценки к Междунар. суду): Междунар. науч.-практич. конф. посвящ. 100-летию геноцида арм. Населения (15-16 июля 2020 г., Шуши, Республика Арцах) = Genocidal Behavior of Azerbaijan: History and Modernity (From the Political and Legal Assessment of Crimes to the Intern. Court): Intern. Sci. and Pract. Online Conf. on the 100th Anniversary of the Massacres of Armenians in the City of Shushi (July. 15-16, city of Shushi, Republic of Artsakh): Ջեկուց. ժող. / Կազմ. և խմբ.՝ Մ.Ա. Հարությունյան. - Եր.: Էդիթ պրինտ, 2021. - 552 էջ + 32 [էջ] ներդիր. - [Կազմկում. անդ.]

Ա. Միմոնյանի գործունեության մասին

О творчестве А. Симоняна = About A. Simonyan's Activities

226. Պատմությունից դասեր քաղելու անհրաժեշտությամբ: [Գրախոս.՝ «Զանգեզուրի գոյամարտը (1920-1921 թթ.)» գրքի] / Արմեն Կարապետյան // Ժամանակ. - 2001. - 30 հունիսի. - էջ 5:

Տե՛ս 5, նաև «Քաղվածքներ»:

227. Գալիքի հուսալի թիկունք: [Գրախոս.՝ «Ջանգեգուրի գոյամարտը (1920-1921 թթ.)» գրքի] / Ժաննա Մխիթարյան
// Հայաստանի Հանրապետ. - 2002. - 8 հունիսի. - էջ 5;
// Կրթությունը և գիտությունը Արցախում. - 2004. - № 5-6. - էջ 250-254:

Տե՛ս 5, նաև «Քաղվածքներ»:

228. Հայագիտական միջազգային առաջին համաժողով կազմակերպելը դժվար էր, բայց իրականանալի / Ռուզան Պողոսյան // Ազգ. - 2003. - 29 օգոստ. - էջ 3:

229. ԵՊՀ ռեկտորի առաջին թեկնածուն [պատմ. գիտ. դ-ր, պրոֆ. Ա. Սիմոնյանը] / Լուսինե Բարսեղյան // Հայկ. ժամանակ. - 2006. - 8 մարտի. - էջ 6:

230. Համալսարանն անցել է բարեփոխումների վճռական փուլ: [ԵՊՀ ռեկտոր Ա. Սիմոնյանի մամլո ասուլիսի մասին] / Անի Դավթյան // Հայաստան. - 2007. - 2 մարտի. - էջ 4:

231. ԵՊՀ-ն նոր ուսումնական տարում: [ԵՊՀ ռեկտոր Ա. Սիմոնյանի մամլո ասուլիսի մասին] / Լուսինե Նազարյան // Հայաստանի Հանրապետ. - 2008. - 3 սեպտ. - էջ 3:

232. Հայաստանը՝ եվրոպական ընդհանուր կրթական տարածքում: [ԿԳ նախ. Ա. Աշոտյանի, ԵՊՀ ռեկտոր Ա. Սիմոնյանի մամլո ասուլիսի մասին] / Թամարա Մուրադյան // Հայաստանի Հանրապետ. - 2010. - 17 մարտի. - էջ 4:

233. ԵՊՀ ռեկտորը վերընտրվեց. առաջիկա 5 տարիներին ԵՊՀ-ն կդեկլարի Արամ Սիմոնյանը / Ծովինար Կարապետյան // Երևանի համալս. - 2011. - Հունիս-հուլիս:

234. Սիմոնյանը դրական է գնահատում իր աշխատանքը: [ԵՊՀ ռեկտորի ընտրության մասին] / Գայանե Սարիբեկյան // Հրապարակ. - 2011. - 25 մայ. - էջ 2:

235. Մեկնարկեց «Գիտելիքի համալիր ծրագիրը»: [ՀՀ ԿԳ նախ. Արմեն Աշոտյանի, ՀՀ պետ. բուհերի ռեկտորների խորհրդի նիսգ, ԵՊՀ ռեկտոր Արամ Սիմոնյանի և «Լույս» հիմնադրամի կրթ. ծրագրի տնօրեն Ժ. Կարաասլանյանի համատեղ ասուլիսի մասին] / Հեղինե Հովհաննիսյան // Կրթություն. - 2013. - 6 փետր. - էջ 4:

236. Համալսարանական բարեկամություն: [ԵՊՀ ռեկտորի այցը Ճապոնիա] // Կրթություն. - 2013. - 9 հոկտ. - էջ 5:

237. ԵՊՀ ռեկտոր Արամ Սիմոնյանի ծննդյան 60-ամյակը / ԵՊՀ ԲԵՀ հանդեսի խմբիւր. // Բանբեր Երևանի համալս. - 2015. - № 2 (17). - էջ 73-77.

К 60-летию ректора Арама Симоняна.

The Celebration of the 60th Birthday of Rector of YSU Aram Simonyan.

238. ԵՊՀ ռեկտորը պարգևատրվել է «Վաչագան Բարեպաշտ» մեդալով // Երևանի համալս. - 2016, սեպտ.

239. Արամ Սիմոնյան (1955-2022) // Հայագիտ. հարցեր. - 2022. - № 2 (26). - էջ 240-243:

240. Արամ Հրաչիկի Սիմոնյան (1955-2022). հայագիտության երախտավորը / Մերի Հովհաննիսյան // Գիտական Արցախ. - 2022. - № 2 (13). - էջ 281-283:

241. Համալսարանականը. Արամ Սիմոնյան / Ռուբեն Մելքոնյան // Հրապարակ. - 2022. - 9 հունիսի:

Տե՛ս «Քաղվածքներ»:

242. Արամ Հրաչիկի Սիմոնեան (1955-2022) / Ա. Ղարիբեան, Վ. Պողոսեան // Հայկազեան հայագիտ. հանդես. - 2023. - Հ. 43/2. - էջ 532-534:

ԱՆՎԱՆԱՑԱՆԿԵՐ
СПИСОК ИМЕН = LIST OF NAMES

Անձնանուններ
Личные имена = Personal Names

Ազյան Վահագն Ռոբերտի – 39, 40
Աբրահամյան Հենրիկ Մուշեղի – 181
Ադամյան Սոնա – 172
Ադոնց Նիկողայոս – 199
Ակակի Ծերեթելի – 205
Ակինեան Հ. Ներսես – 205
Աղաբաբյան Ալվինա Սամվելի – 202, 206
Աղասյան Ժ. – 100
Անդրանիկ Օզանյան – (44), (45), (46), (57), (58)
Աշոտյան Արմեն Գևորգի – (235)
Ասատրյան Մանվել Եգորի – (119)
Ավագյան Սամվել – 154
Ավետիսյան Լևոն Վազգենի – 208
Ավետիսյան Հայկ Գրիգորի – 184, 185
Ավետիսյան Հրանտ Ալեքսանի – 173, 174
Ավետիսյան Յուրի Սրապիոնի – 203
Արամյան Մուշեղ – 134
Բաբաջանյան Վանիկ Մաքսիմի – 176
Բագրատունյան Ա. – 11
Բադալյան Արմեն Ռուդիկի – 174
Բադալյան Մելանյա – 157
Բայրամյան Հրաչիկ Սմբատի – 205
Բարխուդարյան Վլադիմիր Բախշիի – 2, 7, 8
Բարսեղյան Լուսինե – 229
Բորյան Նվարդ – 144, 145
Բուդաղյան Արմեն Ստեփանի – 6, 104
Գասպարյան Հեղինե Քերոբի – 195, 182, 186, 220
Գրիգորյան Ալեքսանդր Կոնստանտինի – 6, 90, 96, 100, 103, 104, 105, 179
Գրիգորյան Լիլիթ – 140
Գրիգորյան Կարեն Հովիկի – 135, 179
Գրիգորյան Հ. – 99

Գրիգորյան Վարդան – 187
Գևորգյան Էդիկ Գևորգի – 8, 196
Դանիելյան Մավր – 130, 131
Դավթյան Անի – 230
Զիյա Գյոքալփ – (198)
Զաքարյան Վարդուհի – 163
Զոհրաբյան Էդիկ Արտեմի – 187
Էմին-Տերյան Գևորգ – 215
Թամազյան Սուսաննա – 153
Ժամհարյան Հրանտ Գևորգի – 105
Իշխանյան Գ. – 11
Լեմկին Ռաֆայել – (216)
Լուսաբեր Գ. – 137
Խաչատրյան Կարեն Համլետի – 8
Խաստուր Վարուժան – 79
Ծատուրյան Է. – 150
Կարապետյան Արմեն Հովակիմի – 226
Կարասալանյան Ժաքլին – (235)
Կարապետյան Ծովինար – 233
Կիրիժն կաթողիկոս Վրաց – 205
Հակոբյան Անուշ – 141
Հակոբյան Արմենուհի – 156
Հակոբյան Գոհար – 171
Հակոբյան Թ. – 147
Համբարձումյան Նաիրա – 162
Համբարյան Ազատ Սարգսի – 2
Հայտնության Պոլ – 203
Հարբորդ Ջեյմս Գաթրի – 11
Հարությունյան Գագիկ Սուրենի – 7
Հարությունյան Միեր Ալեքսանդրի – 225
Հարությունյան Ռուզաննա – 205
Հարությունյան Ռուբեն Միքայելի – (170)
Հարությունյան Վլադիմիր Միքայելի – (165)
Հովհաննիսյան Լ. – 151
Հովհաննիսյան Լուսինե Համլետի – 109
Հովհաննիսյան Հայկազ – 175
Հովհաննիսյան Հեղինե – 235
Հովհաննիսյան Մերի Վազգենի – 240
Հովհաննիսյան Միեր Սուրենի – 83, 214
Հովհաննիսյան Պետրոս Հովհաննեսի – 199

Հովսեփյան Լևոն Սահակի – 209
Հովսեփյան Յուրա – 196
Ղազախեցյան Վլադիմիր Նահապետի – 174
Ղարիբյան Ալիկ Ավետիքի – 11, 187, 206, 242
Ղարիբջանյան Լյուդվիգ Պապիկի – 186
Մահթումկուլի-Ֆրազի – (79), (81)
Մաղալյան Վլադիմիր Սարգսի – 178, 220
Մայիլյան Լեոնիդ Վահրամի – 179
Մանուկյան Ժակ Սամվելի – 180, 194, 195
Մարր [Մառ] Նիկողայոս – 205
Մարտիրոսյան Հ. – 149
Մարտիրոսյան Ռադիկ Մարտիրոսի – (158), (159)
Մելիք-Բախշյան Ստեփան Տիգրանի – 183
Մելիքյան Գուրգեն Վրեժի – (124)
Մելիքյան Վահան Հենրիկի – 222
Մելիքսեթ-Բեկ Լևոն Մելիքսեթի – 205
Մելքոնյան Աշոտ Աղասու – 7, 8, 10, 184, 185, 196, 204, 211
Մելքոնյան Ռուբեն Հովհաննեսի – 241
Մինասյան Էդիկ Գարեգինի – 181, 208
Միրզոյան Հրաչիկ Ղազարի – 220
Մխիթարյան Ժաննա – 227
Մխիթարյան Ս. – 99
Մխիթարյան Վ. – 220
Մկրտչյան Մարինե – 195
Մովսիսյան Արտակ Երջանիկի – 185
Մորգենթաու Հենրի – (66)
Մուրադյան Դերենիկ Արմենակի – 2, 3
Մուրադյան Թամարա – 232
Մուրադյան Հակոբ Ղարիբի – 10
Յովանովիչ Մարի – (156)
Յուզբաշյանց Սաղաթել-բեկ – (86)
Նազարյան Արամ Մրապիոնի – 7, 8, 10, 196, 204, 211
Նազարյան Լուսինե – 231
Նազարյան Ծ. – 138
Ներսիսյան Ա. – 136, 160
Ներսիսյան Աշոտ Արտաշեսի – 78
Նժդեհ Գարեգին – (31), (32), (34), (48), (49), (57), (131), (132), (173), 174
Շաթելվորտ (գեներալ) – 51
Շահումյան Ա.Բ. – 199
Չոբանյան Պավել Աշոտի – 7, 8

Պապյան Միրանույշ – 167
Պետրոսյան Վահրամ Սամվելի – 187
Պողոսյան Ժ. – 168
Պողոսյան Ռուզան – 133, 148, 228
Պողոսյան Վարուժան Արամազդի – 199, 242
Սահակյան Լուսինե – 120
Սամվելյան Անուշ – 141, 143, 146, 152
Սարգսյան Ա. – 105
Սարգսյան Անի – 120
Սարգսյան Սերժ Ազատի – 179
Սարիբեկյան Գայանե – 234
Սաֆարյան Ալեքսանդր Վիլենի – 79, 84, 120, 175, 198, 200
Սաֆրաստյան Ռուբեն Արամի – 120, 198, 200, 209
Միմոնյան Հրաչիկ Ռուբենի – 71
Ստեփանյան Պերճ Գառնիկի – 109
Վարդազարյան Օլգա Սերգեյի – 199
Վարդանյան Յուրի Լազարի – 158
Վիրաբյան Ամատունի Սասունիկի – 173, 174
Վիրաբյան Վանիկ Հրանտի – 214
Վրացյան Մ. – 11
Վրթանէս վարդապետ քերթող – 205
Տազեայան [Դաքեայան] Անդրանիկ Մանուկի – 203
Տերյան Վահան – (215)
Տեր-Վարդանյան Գևորգ Հմայակի – 205

Аброян Ирина – 155
Агабабян Альвина Самвеловна – 193
Агрян Ваагн Робертович – 42
Андраник Озаян – (45)
Бабаян Э.А. – 9, 188
Будагян Армен Степанович – 114, 125
Вермишев Христофор Аввакумович – 205
Габдулин Владимир Степанович – 212
Гарибян Алик Аветикович – 9
Григорян Александр Константинович – 114, 116, 125
Есаян Александр Грантович – 116
Жамгарян Грант Геворкович – 116
Лаверычев Владимир Яковлевич – 1
Махтумкули Фраги – (81)
Моргентау Генри – (66)

Мурадян Дереник Андраникович – 3
Нжде Гарегин – (48), (49)
Саакян Лусине Суреновна – 88
Сафарян Александр Виленович – 81, 88, 118, 121, 128, 129
Саядов Сергей Михайлович – 212
Симонян Грачик Рубенович – 80, 82
Шукурян Самвел Кимович – 116
Юзбашянц Сагател-бек – (86)

Chubaryan Astghik Eduard – 216
Gasparyan Seda Kerop – 213, 216
Lemkin Raphael – (216)
Lowry Alex – 213
Magidova Irina – 213
Melkonyan Ashot Aghasi – 213
Morgenthau Henry – (66)
Muradyan Gayane Harutyun – 216
Paronyan Shushanik Harutyun – 216
Safaryan Alexandr Vilen – 117
Yuzbashyants Saghatel-bey – (86)

Տեղանուններ

Географические названия = Geographical names

Ադրբեջան – 23, 54, [59], [71], 85, 225
Ակ-Գոյունլի – 76
ԱՀ [Արցախի Հանրապետություն] – 123
Ամերիկա – 11, [207]
Անգլիա – [54], [55]
Անդրկովկաս – 1, 3, 17, 19, 20, 21, 35, 40, 41, 42
Արցախ – 9, 47, 60, 194, 195, 206, 219
Արևելյան Հայաստան – 2
Բաքու – 222
Բոլոնիա – 89
Գեղի ձոր – 50
Գողթան – 48
Գորիս – 51
Գորիսի շրջան – 38
Զանգեզուր – 4, 5, 12, 13, 22, 23, 25, 26, 28-32, 35-37, 41, 43, 44, 46, 47, 51-58, 60, 61, 68, 69, 71, 72, 87, 130, 131, 226, 227

Թուրքիա – 200, 209
Թուրքիայի Հանրապետություն – 187
Թուրքմենչայ – 63, 128
Թուրքմենստան – 121
Իրան – 139
Լեռնահայաստան – 24, 32, 68
Լեռնային Ղարաբաղ – 14
Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն – 177
Լվով – 88
Խաչիսար – 14
Խորհրդային Հայաստան – 24, 82
Կապարգողթ – 34
Կարա-Գոյունլի – 76
Կովկաս – 41
Հայաստան – 11, 15, 17, 29, 33, 51, [59], 65, 74, 84, 117, 118, 121, 125, 129, 205, 207
Հայաստանի առաջին հանրապետություն – 78
Հայաստանի երրորդ հանրապետություն – 135
Հայաստանի Հանրապետություն [ՀՀ] – 91, 123, 187
Հարավային Կովկաս – 70, 162
Ղազախստան – 129
Ղարաբաղ – 9
Ճապոնիա – 236
Մերձավոր Արևելք – 11
Մոսկվա – 113
Շուշի – 16, 85, 225
Շումուլի – 49
Չարդախլու – 14
Պարսկաստան – 26
Ռուսաստան – 40, 42, 74
Ռուսաստանյան կայսրություն – 74
Սիսիան – 24, 45
Սյունիք – 27, 69
Ստեփանակերտ – 123, 177, 217
Վաշինգտոն – 11
Վոլգոգրադ – 111
Վրաստան – 205
Օխչիձոր – 43
Օսմանյան կայսրություն – 74

Азербайджан – 23, 225
Армения – 17, 80, 82, 84, 117, 118, 121, 125, 129
Арцах – 9, 47, 197, 206
Восточная Армения – 2
Горисский район – 38
Гохтан – 48
Закавказье – 1, 3, 18, 19, 20, 21, 40, 42
Зангезур – 4, 22, 23, 25, 28, 30, 36, 47, 52, 56, 61
Казахстан – 15, 129
Карабах – 9, 197
Львов – 88
Нагорный Карабах – 14, 193
Нагорно-Карабахская Республика – 177
Первая Республика Армении – 78
Республика Арцах – 225
Россия – 40, 42
Сисиан – 45
Советская Армения – 82
Степанакерт – 177
Туркманчай – 63
Туркменистан – 81, 121, 128
Турция – 209
Хачисар – 14
Чардахлу – 14
Шурнух – 49
Шуши – 16, 85, 225
Южный Кавказ – 70

Ak-Goyunly – 76
America – 11
Armenia – 11, 59, 84, 129
Artsakh – 206
Azerbaijan – 59, 225
First Republic of Armenia – 78
Kara-Goyunly – 76
Kazakhstan – 129
Near East – 11
Lvov – 88
Republic of Artsakh – 225
Republic of Nagorno-Karabakh – 177

Shushi – 85, 225
South Caucasus – 70
Stepanakert – 177
Turkey – 209
Washington – 11
Zangezur – 22, 30, 56

Հապավումներ Аббревиатуры = Abbreviations

ԱԳԳ – Արխիվային գործի գործակալություն
ԱԳՀ – «Ազգային գիտակցություն» հիմնադրամ
ԱԵԳՄՄ – Արցախի երիտասարդ գիտնականների և մասնագետների միավորում
ԱՀ – Արցախի Հանրապետություն
ԱրցՊՀ – Արցախի պետական համալսարան
ԳԱ – Գիտությունների ակադեմիա
ԳԱԱ – Գիտությունների ազգային ակադեմիա
ԵՊՀ – Երևանի պետական համալսարան
ԽՍՀՄ – Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միություն
ԿԳՆ – Կրթության և գիտության նախարարություն
ՀԳՄ – Հայաստանի գրողների միություն
ՀԽՍՀ – Հայաստանի Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետություն
ՀԿԼՎ – Հասարակայնության հետ կապերի և լրատվության վարչություն
ՀՀԻ – Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտ
ՀՄՍՀ – Հայաստանի Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետություն
ՄԻԿԿ – Մինչհամալսարանական կրթության կենտրոն
ՊԻ – Պատմության ինստիտուտ
ՊՆ – Պաշտպանության նախարարություն
ՊԿԱ – Պետական կառավարման ակադեմիա
ՌՀԳՀԼ – Ռազմավարական հետազոտությունների գիտահետազոտական լաբորատորիա
ՌԱՀՀԿ – Ռազմավարական և ազգային հետազոտությունների հայկական կենտրոն
ՏԱԿ – Տեղեկատվական անվտանգության կենտրոն

АН – Академия наук
АрмССР – Армянская Советская Социалистическая Республика
ВОСР – Великая Октябрьская социалистическая революция

ЕАУ – Евразийская ассоциация университетов
ЕГУ – Ереванский государственный университет
ИАИ – Институт арменоведческих исследований
ИИ – Институт истории
МГУ – Московский государственный университет
МО – Министерство образования
МУ – Московский университет
НАН – Национальная академия наук
НИР – Национальный институт рукописей
РА – Республика Армения
РИСИ – Российский инст. Стратегических исследований
РФ – Российская Федерация
СССР – Союз Советских Социалистических Республик
YSU – Yerevan State University

Պարբերականների ցանկ

Список периодических изданий = List of periodicals

- Ազգ** – Պաշտօնաթերթ Ռամկ. ազատական կուսակցության, Եր. - 2003 (3 ապր., 29 օգոստ.), 2008 (24 հունիսի), 2011 (15 ապր.)
- Ազգային ժողով** – Տեղեկատու-ամսագիր (հայ., ռուս., անգլ.), Եր. - 2005 (№ 5)
- Առավոտ** – Հաս. քաղ., տնտ. և մշակութ. օրաթերթ, Եր. - 2011 (3 մայ.), 2020 (12 նոյեմբ.), 2021 (16 հունվ.)
- Արևելագիտության հարցեր = Вопросы востоковедения = Problems of Oriental Studies** – Գիտ. հոդվ. ժող. / ԵՊՀ արևելագիտ. ֆակ. - 2004 (№ 5), 2017 (№ 12)
- Բաներ Երևանի համալսարանի = Вестник Ереван. ун-та = Bulletin of Erevan University** - հաս. գիտ. քառամսյա հանդես, ԵՊՀ - 1998 (№ 1/94; № 2/95), 1999 (№ 3/99), 2004 (№ 2/113; № 3/114), 2005 (№ 1/115; № 2/116; № 3/117), 2006 (№ 1/118), 2015 (№ 2/17)
- Բաներ Հայաստանի արխիվների = Вестник архивов Армении = Bulletin of Armenian Archives** – ՀՀ արխիվային գլխ. վարչութ. գիտահանրամատչելի հանդես, Եր. - 2005 (№ 1/105; № 2/106)
- Գիտական Արցախ = Scientific Artsakh = Научный Арцах** / ԵՊՀ; ԱԵԳՄՄ, Եր. - 2018-2021, 2022 (№ 2/13)
- Գիտելիք** – Ուսումնական. տեղեկատվ. քառամսյա հանդես, Եղեգնաձոր; Եր. - 2004 (№ 17), 2005 (№ 19; № 20)
- Գիտության աշխարհում** – Գիտահանրամատչելի հանդես / ՀՀ ԳԱԱ, Եր. - 2009 (№ 4)
- Դե ֆակտո** – Հաս. քաղ. ամսագիր / Հիմն. և հրատ.՝ «Հարությունյան-Մեղիա» ՍՊԸ, Եր. - 2009 (№ 6, № 11)

- Եթեր** – Ծաբաթաթերթ, Եր. - 2012 (№ 17. - 26 ապր.)
- Երկիր** – Հ.Յ. Դաշնակցության Հայաստանի կենտրոն. կոմիտեի պաշտոնաթերթ, Եր. - 2001 (17 փետր.), 2009 (1 սեպտ.)
- Երևանի համալսարան** – ԵՊՀ պաշտոն. ամսաթերթ, Եր. - 2011 (հունիս-հուլիս), 2015 (հունիս-հուլիս), 2015 (դեկտ.), 2016 (սեպտ.), 2017 (փետր.)
- Ժամանակ** – Օրաթերթ, Եր. - 2001 (30 հունիսի; 7 հուլիսի), 2002 (14-20 հունիսի), 2015 (6 հոկտ.)
- Իրան-Նամե** – Գիտամշակութային հաս.-քաղ. [արևելագիտ.] հանդես, Եր. - 1998 (№ 1-3), 2005 (№ 1/39; № 2/40)
- Իրավագիտության հարցեր** – Գիտ. աշխատությունների միջբուհ. ժող. [հայ., ռուս., ֆրանս.] / ԵՊՀ, Եր. - 1998 (№ 3), 2005 (№ 1)
- Իրավունք** – «Սահմանադրական իրավունք» միութ. թերթ, Եր. - 2007 (12-18 հունվ.; 18-24 մայ.), 2011 (15-17 մարտի)
- Լրաբեր հասարակական գիտությունների = Вестник общественных наук = Herald of the Social Sciences** – ՀՀ ԳԱԱ հանդես, Եր. - 1998 (№ 1; № 2)
- Կապիտալ** – Բիզնես շաբաթաթերթ, Եր. - 2010 (17 ապր.)
- Կրթություն = Education = Образование** – Երկշաբաթաթերթ / ԿԳՆ պաշտոնաթերթ, Եր. - 2006 (24 մայ.), 2011 (12 հունվ.; 4 մայ.), 2012 (26 դեկտ.), 2013 (6 փետր.; 9 հոկտ.), 2014 (10 սեպտ.)
- Կրթությունը և գիտությունը Արցախում = Образование и наука в Арцахе = Education and science in Artsakh** – Գիտամեթոդ. և գիտահանրամատչելի պարբ. սովորողների և ուսուցիչների համար / ԼՂՀ ԿԳՆ, Ստեփանակերտ. - 2004 (№ 3-4; № 5-6), 2005 (№ 1-2), 2011 (№ 3-4)
- Համալսարանական** – Ամսագիր / «ԵՊՀ շրջանավարտների միավորում» հաս. կազմակերպ., Եր. - 2004 (№ 3), 2005 (№ 4)
- Հայագիտության հարցեր = Armenological issues = [Вопросы арменоведения]** – Հանդես / ԵՊՀ ՀՀԻ, Եր. - 2014 (№ 1; № 3), 2016 (№ 2/8), 2019 (№ 1), 2020 (№ 1/19; № 2/20), 2022 (№ 2/26)
- Հայաստան** – Օրաթերթ, Եր. - 2007 (2 մարտի)
- Հայաստանի զրուցակից = Собеседник Армении** – Համազգային թերթ, Եր. - 2009 (16 հոկտ.)
- Հայաստանի Հանրապետություն** – Հաս.-քաղ. օրաթերթ, Եր. - 2002 (8 հունիսի), 2006 (20 սեպտ.), 2007 (2 մարտի; 11 սեպտ.), 2008 (3 սեպտ.), 2010 (17 մարտի), 2011 (3 մայ.)
- Հայացք** – Անկախ շաբաթաթերթ, Եր. - 2011 (31 օգոստ.)
- Հայացք Երևանից = ACNIS ReView** – Տեղեկատվ. -վերլուծ. ամսագիր / ՌԱՀՀԿ, Եր. - 2001 (№ 4)
- Հայկական բանակ = Айкакан банак** – Ռազմագիտական հանդես / ՀՀ ՊՆ, Եր. - 2000 (№ 3/25), 2004 (№ 3-4)
- Հայկական ժամանակ** – Անկախ օրաթերթ, Եր. - 2006 (8 մարտի)

- Հայկազեան հայագիտական հանդես** - Տարեգիրք: Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի հայագիտ. ամբիոնի հրատ. - 2023 (Հ. ԼԳ [33])
- Հայոց աշխարհ** – Հաս. քաղ. օրաթերթ, Եր. - 2007 (24 մարտի), 2015 (29 օգոստ.)
- Հարթակ** – Շաբաթաթերթ (ազգ., քաղ., մշակութ.), Եր. - 2004 (21-27 ապր.), 2005 (23 փետր.),
- Հրապարակ** – Օրաթերթ, Եր. - 2011 (25 մայ.), 2022 (13 մայ.), 2022 (9 հունիսի)
- Միհր** – Հայ-իրանական մշակութային «Միհր» ակումբի մարմին, Եր. - 2006-2007 (№ 6,1)
- Միջազգային հարաբերություններ. Հայկական աշխարհ = International Relations: Armenian World = Международные отношения: Армянский мир** – Գիտահանրամատչելի հանդես, Եր. - 2010 (№ 1)
- Շախմատային Հայաստան** – Տեղեկագիր / Հայաստանի շախմատիստի կենտրոնական տուն, Եր. - 2015 (№ 12)
- Պատմություն և կրթություն** – Գիտատեսական և մեթոդական հանդես: («Մանկավարժական միտք» հանդեսի հավել.), Եր. - 2005 (№ 1), 2006 (№ 3-4)
- Պատմություն և մշակույթ: Հայագիտ. հանդես = История и культура. Арменоведческий журн = History and culture. Journal of Armenian studies** – Գիտ. հոդվածների ժող. / ԵՊՀ; Պատմ. ֆակ., Եր. - 2019 (№ 2)
- Սյունյաց երկիր** – Շաբաթաթերթ / «Սյունյաց աշխարհ» ՄՊԸ, Եր. - 2011 (№ 104. - 28 մայ.)
- Վարկանիշ** – Վերլուծ.-տեղեկատվ. ամսագիր / «Հ1 հանրային վարկանիշ» ՄՊԸ, Եր. - 2015 (№ 1)
- Տաթև** – Ամսագիր / ՀԳՄ Սյունիքի գրողների միավորում, Գորիս. - 1999 (№ 5), 2000 (№ 6)
- Տարեգիր** – Հաս. քաղ., մշակութ. շաբաթաթերթ, 2007 թվականից՝ օրաթերթ, Եր. - 2007 (2 նոյեմբ.)
- Տարեգիրք** – Պատմագիտական հանդես / ԵՊՀ; Պատմ. ֆակ., Եր. - 2005 [Ա], 2010 (Բ)
- Քաղաքացիական ծառայություն** – Շաբաթաթերթ / ՀՀ ՊԿԱ, Եր. - 2007 (19 սեպտ.), 2009 (28 հոկտ.)
- 21-րդ դար** – «Նորավանք» գիտակրթ. հիմնադրամի հանդես. - 2004 (№ 4/6)
- Вестник ВолГУ** – Вестник Волгоград. гос. ун-та. Ежекварт. науч.-практич. журн. / МО РФ, Волгоград. - 2013 (№ 2)
- Новая Евразия: Россия и страны ближнего зарубежья** – Аналит. альманах РИСИ. - 2004 (№ 16)
- Республика Армения** – Общественно-полит. газета, Եր. - 2010 (№ 44)
- Родина** – Российский историч. ежемесячный журн. / Правительство РФ и Админ. президента РФ, Москва. - 2008 (№ 2)
- Iran and the Caucasus.** - Multidisciplinary peer-reviewed academic journal, Boston. - 2005 (V.9. - № 1)

РЕЗЮМЕ

АРАМ СИМОНЯН (БИОБИБЛИОГРАФИЯ). Биобиблиография доктора исторических наук, профессора, члена-корреспондента НАН РА А. Г. Симоняна предназначена для историков и широкой читающей публики. Она состоит из двух основных разделов. Первая часть содержит краткий биографический обзор, описывающий жизнь и деятельность ученого, выдержки из различных материалов, изданных под его руководством и о нем. Вторая часть - хронологический список библиографического описания печатных произведений А. Г. Симоняна.

Биобиблиография содержит также списки основных дат жизни и деятельности историка, личных имен, топонимов, сокращений и периодических изданий.

В библиографию не вошли публикации электронных газет, а также имеющиеся в прессе материалы (статьи, интервью и т.п.), касающиеся гражданской активности ученого в общественной жизни.

SUMMARY

ARAM SIMONYAN (BIOBIBLIOGRAPHY). The biobibliography of A. H. Simonyan, DSc, professor, correspondent member of the National Academy of Sciences of the Republic of Armenia, is designed for historians and wider audiences. It comprises two main chapters. The first chapter provides a brief biographical overview of the scientist's life and activities, including extracts about him and several materials authored by him.

The second chapter presents a chronological list of the bibliographic description of Simonyan's printed works.

The biobibliography also includes key dates of Simonyan's life and activities, along with lists of personal names, place names, and relevant rules and regulations.

Electronic newspaper publications or materials available in the press (articles, interviews, etc.), which would discuss the scientist's civic activism in the public sphere, have not been included in the biobibliography.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Նախաբան	5
Արամ Հրաչիկի Սիմոնյան: Կյանքի և գործունեության հիմնական տարեթվերը.....	7
Арам Грачи́кович Симо́нян. Основные даты жизни и деятельности.....	8
Aram Hrachik Simonyan. Life and Activity Key Dates.....	9
ԱՐԱՄ ՀՐԱՉԻԿԻ ՍԻՄՈՆՅԱՆԻ	
ԿՅԱՆՔԸ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲՆՈՒԹԱԳՐՈՂ ԷՋԵՐ	11
Մեծավաստակ հայագետ համալսարանականը (կենսագրական ակնարկ)	13
ՔԱՂՎԱԾՔՆԵՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻՑ	21
Ա. Ն. Սիմոնյանի մասին	
Կարապետյան Ա. Պատմությունից դասեր քաղելու անհրաժեշտությամբ («Զանգեզուրի գոյամարտը 1920-1921 թթ.») [Գրախոսություն]	21
Մխիթարյան Ժ. Գալիքի հուսալի թիկունք («Զանգեզուրի գոյամարտը 1920-1921 թթ.» գրքի մասին)	23
Մելքոնյան Ռ. Համալսարանականը՝ Արամ Սիմոնյան [Հատվածներ].....	25
Զանգեզուրի գոյամարտի հանրագումարը և դասերը	28
Ինչո՞ւ է հայագիտությունը հայտնվել անմխիթար վիճակում.....	30
Համալսարանի՝ իբրև համազգային կառույցի առաքելությունը.....	30
Հայագիտության հիմնախնդիրները և դրանց լուծման ուղիները.....	36
Շուշիի ավերումը, նրա հայ բնակչության ջարդը. պատճառները, հետևանքներն ու պատմական դասերը	42

Ա. Ն. ՍԻՄՈՆՅԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՑԱՆԿ	47
ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ ТРУДОВ А. Г. СИМОНЯНА CHRONOLOGICAL INDEX OF A. H. SIMONYAN'S WORKS	
Մենագրություններ և համահեղինակային աշխատություններ	47
Монографии и соавторские труды Monographs and Co-authored Works	
Գիտական հոդվածներ, զեկուցումներ	51
Научные статьи, доклады Scientific Articles, Report	
Գիտակրթական նյութեր	64
Научно-образовательные материалы Scientific and Educational Materials	
Հրապարակախոսական նյութեր: Հարցազրույցներ	71
Публицистические материалы. Интервью Publicistic Materials. Interviews	
Խմբագրած աշխատանքներ	77
Редактированные им труды = Works Edited by Him	
ԱՆՎԱՆԱՑԱՆԿԵՐ	89
СПИСОК ИМЕН = LIST OF NAMES	
Անձնանուններ	89
Личные имена = Personal Names	
Տեղանուններ	93
Географические названия = Geographical names	
Հապավումներ	96
Аббревиатуры = Abbreviations	
Պարբերականների ցանկ	97
Список периодических изданий = List of periodicals	
Ամփոփում (անգլ. լուս.)	100
Резюме = Summary	

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ
Ս. ԵՎ Մ. ԻԶՄԻՐԼՅԱՆՆԵՐԻ ԱՆՎ. ԳՐԱԴԱՐԱՆ

**ԱՐԱՄ ՄԻՄՈՆՅԱՆ
ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ**

Համակարգչային ձևավորումը՝ Կ. Չալաբյանի
Կազմի ձևավորումը՝ Ա. Պատվականյանի
Խմբագրումը՝ Մ. Հովհաննիսյանի

Հեղինակը հաստատում է, որ ծանոթ է «ԵՊՀ գրահրատարակչական քաղաքականությանը», և գրքում առկա փաստերը, դիրքորոշումները, կարծիքները շարադրված են հեղինակային իրավունքի և էթիկայի միջազգայնորեն ընդունված սկզբունքների պահպանմամբ:

Տպագրված է «ՔՈՓԻ ՓՐԻՆԹ» ՍՊԸ-ում:
Ք. Երևան, Խորենացի 4-րդ նրբ., 69 տուն

Ստորագրված է տպագրության՝ 15.05.2024:
Չափսը՝ 60x84 ¹/₁₆: Տպ. մամուլը՝ 6.5:
Տպաքանակը՝ 100:

ԵՊՀ հրատարակչություն
ք. Երևան, 0025, Ալեք Մանուկյան 1
www.publishing.y-su.am

ԿՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ 2024
publishing.ysu.am